

Nr 11.

Ankom till riksdagens kansli den 19 april 1934 kl. 5 e. m.

Konstitutionsutskottets memorial angående granskning av de i statsrådet förda protokoll.

Till konstitutionsutskottet hava på därom hos vederbörande gjord framställning blivit överlämnade de under tiden från och med den 10 januari 1933 till och med den 9 januari 1934 i statsrådet förda protokoll, nämligen över

utrikesdepartementsärenden från och med den 13 januari 1933 till och med den 3 januari 1934;

justitiedepartementsärenden från och med den 13 januari 1933 till och med den 3 januari 1934;

justitieärenden från och med den 27 januari 1933 till och med den 29 december samma år;

försvärenden från och med den 13 januari 1933 till och med den 3 januari 1934;

socialärenden från och med den 13 januari 1933 till och med den 3 januari 1934;

kommunikationsärenden från och med den 13 januari 1933 till och med den 3 januari 1934;

finansärenden från och med den 13 januari 1933 till och med den 3 januari 1934;

ecklesiastikärenden från och med den 13 januari 1933 till och med den 3 januari 1934;

jordbruksärenden från och med den 13 januari 1933 till och med den 3 januari 1934;

handelsärenden från och med den 13 januari 1933 till och med den 3 januari 1934.

Därjämte hava på därom särskilt gjorda framställningar till utskottet överlämnats

dels protokoll över utrikesdepartementsärende den 16 mars 1934 angående bemyndigande för ministern för utrikes ärendena att underteckna överenskommelse med Sovjetunionen rörande beställningar och krediter samt angående proposition till riksdagen om godkännande av berörda överenskommelse,

dels utdrag av det över utrikesdepartementsärenden den 23 mars 1934 förda protokoll, i vad det avser framställning från utskottet om utbekommande av vissa handlingar,

dels utdrag av det över socialärenden den 12 januari 1934 förda protokoll, i vad det avser utförande av viss förbättring av Storkåge hamn såsom statskommunalt reservarbete,

dels utdrag av det över ecklesiastikärenden den 23 mars 1934 förda protokoll, i vad det avser förordnande av rektor vid samrealskolan i Skellefteå,

dels utdrag av det över jordbruksärenden den 12 januari 1934 förda protokoll, i vad det avser besvär över Göteborgs och Bohus läns hushållningssällskaps förvaltningsutskotts förslag till återbesättande av ledigförklarad sekreterarbefattning hos hushållningssällskapet,

dels ock utdrag av det över jordbruksärenden den 1 februari 1934 förda protokoll, i vad det avser tillsättande av professorsbefattningen i allmän jordbrukslära vid lantbrukshögskolan.

Vid den granskning av ovan omförmälda protokoll och protokollsutdrag, som i överenstämmelse med grundlagens föreskrift av utskottet företagits,

har anledning icke förekommit att mot någon ledamot av statsrådet tillämpa § 106 regeringsformen;

varemot utskottet

funnit följande ärenden jämlikt § 107 regeringsformen för-
anleda anmärkning.

1:o.

(Protokoll över utrikesdepartementsärenden.)

Hösten 1932 framkastades, enligt vad till utskottet överlämnade handlingar utvisa, från olika håll tanken att genom en stor kreditgivning på längre tid till Sovjetunionen åstadkomma beställningar av industri- och jordbruksprodukter. Överläggningar i ämnet fördes av chefen för finansdepartementet med representanter för industri, jordbruk och bankväsen. Vid en konferens med ett antal representanter för olika näringsgrenar uppdrogs åt vissa av deltagarna att sammanställa fakta och synpunkter av betydelse för frågans bedömande. Resultatet av dessa utredningar överlämnades till chefen för finansdepartementet i form av en promemoria. Med utgångspunkt från denna promemoria upptogs under april och maj månad 1933 preliminära förhandlingar mellan representanter för svenska industri- och jordbruksintressen å ena sidan och ryska handelsdelegationen å andra sidan i syfte att utröna, huruvida sådana utgångspunkter kunde vinnas, att ett upptagande av officiella förhandlingar mellan regeringarna kunde ifrågakomma. Förhandlingarna ledde i början av maj 1933 till ett utkast rörande vissa förutsättningar för blivande förhandlingar, om vilkas grunder dock full enighet icke kunnat ernås. Frågan kom emellertid att för tillfället förfalla i följd av vissa principiella skiljaktigheter, bl. a. rörande säkerheten för krediten. Men förhandlingarna upptogs åter på hösten 1933.

Kungl. Maj:t beslöt sedermera den 8 december 1933 på föredragning och

hemställan av ministern för utrikes ärendena — efter gemensam beredning med cheferna för finans-, jordbruks- och handelsdepartementen — att förhandlingar skulle upptagas med den sovjetryska regeringen angående avtal om beställningar och krediter samt att utse fyra delegerade vid förhandlingarna.

Ministern för utrikes ärendena anförde härvid till statsrådsprotokollet följande: »I syfte att bereda svensk industri och svenskt lantbruk ökade arbetstillfällen under nuvarande tryckta förhållanden har den tanken framförts, huruvida det icke vore lämpligt att möjliggöra betydande sovjetryska beställningar av svenska industri- och lantbruksprodukter och därmed åstadkomma ett mera omfattande varuutbyte mellan Sverige och Sovjetunionen. En förutsättning härför torde emellertid vara, att svenska staten på lämpliga villkor beviljar krediter till den sovjetryska regeringen. Sedan numera vissa underhandskonversationer ägt rum, varvid preliminärt dryftats ett beställningsprogram med underlag av en kredit uppgående till omkring 100 miljoner kronor, förefaller det önskvärt, att särskilda delegerade erhålla i uppdrag att under förhandlingar med sovjetryska representanter söka utröna, huruvida förutsättningar föreligga för avslutande av ett sådant avtal. Delegerade böra under loppet av dessa förhandlingar stå i nära kontakt med regeringen. I den mån närmare av Kungl. Maj:t meddelade instruktioner visa sig erforderliga, torde jag få åter anmäla ärendet.»

Enligt de direktiv, som lämnades de delegerade skulle den ifrågasatta överenskommelsen avslutas i enlighet med följande riktlinjer: Svenska regeringen skulle bevilja Sovjetunionens regering ett lån, uppgående till etthundra miljoner kronor, vilket belopp skulle utnyttjas för inköp av svenska varor. Avsikten var att genom avtalet möjliggöra stora beställningar och bereda arbetstillfällen för svensk industri och svenskt jordbruk. Lånet skulle förfalla till betalning inom i princip fem år; å svensk sida hade ifrågasatts en räntefot av $5\frac{1}{2}$ procent. Någon annan realsäkerhet kunde icke påräknas från sovjetrisk sida än ryska statsobligationer, motsvarande lånesummans storlek.

I enlighet med detta uppdrag och de kompletterande instruktioner, som tid efter annan lämnats, förde de delegerade förhandlingar med av den sovjetryska regeringen utsedda ombud. Beträffande förloppet av dessa förhandlingar och innehållet i de olika förslag till överenskommelse, som av förhandlingsdelegationerna utarbetats och framlagts, lämnades redogörelser till ministern för utrikes ärendena. Härav framgår, att förhandlingarna, som i december 1933 påbörjats, och med vissa avbrott till följd av meningsskiljaktigheter i några huvudfrågor, i början av februari 1934, då de kommo att ajourneras under en längre tid, lett till enighet om ett förslag till överenskommelse, dock med undantag för två avtalet berörande huvudfrågor. I mars 1934 upptogos förhandlingarna ånyo och ledde den 8 i samma månad till enighet mellan delegationerna om ett förslag till överenskommelse jämte därvid fogade bilagor. Med hänsyn härtill inberättade de svenska ombuden i skrivelse till ministern för utrikes ärendena samma dag, att de funnit förutsättningar föreligga för avslutande av en överenskommelse av den lydelse, som framginge av skrivelsen bifogad text.

a).

I anledning av berörda förhandlingar med Sovjetunionen kallades utrikesnämnden till sammanträde den 16 mars 1934.

I statsråd senare samma dag beslöt Kungl. Maj:t på föredragning och hemställan av ministern för utrikes ärendena att för sin del godkänna berörda förslag till överenskommelse med Sovjetunionen samt att bemyndiga ministern för utrikes ärendena att för Sveriges del underteckna sagda överenskommelse jämte protokoll.

Samma dag beslöt Kungl. Maj:t även avlåta proposition (nr 253) till riksdagen, däri bl. a. hemställdes om riksdagens godkännande av berörda överenskommelse jämte protokoll.

I syfte att åstadkomma ett närmare samarbete mellan regering och riksdag i utrikespolitiska frågor genomfördes år 1921 vissa grundlagsändringar. I förarbetena till de nya grundlagsbestämmelserna framhölls, huru som erfarenheten utvisade, att en dylik samverkan vore av värde för landet och för regeringen såsom ledare av dess utrikespolitik. Det allmänna medvetandet om att riksdagen själv eller genom utsedda förtroendemän ingående kunde följa vad som hände på det utrikespolitiska området framhölls vidare vara ägnat att skänka landet i dess helhet tillförsikt för att intet av vikt företoges på förevarande område utan omsorgsfull prövning av representanter för skilda meningsriktningar. Regeringens auktoritet och handlingskraft utåt ansågs också komma att stärkas därigenom, att den hade folkrepresentationen bakom sig. Anordnandet av ett samråd mellan den för utrikesärendenas ledning ansvariga regeringen och representanter för alla de skilda meningsriktningar, som vunnit avsevärd anslutning inom representationen, skulle skapa möjlighet att mildra motsatser och undvika misstroende eller missförstånd på ett område, där det för landet i dess helhet vore angeläget att partimotsättningar icke med onödigt skärpa gjorde sig gällande och där kontinuiteten icke onödigt borde rubbas i följd av inrepolitiska strömningar.

Rådpläging med utrikesnämnden bör enligt § 54 regeringsformen äga rum i alla utrikesärenden av större vikt före avgörandet. Enligt utskottets mening bör det vara en regering angeläget att, då tvekan yppas, om ett utrikesärende är av den »större vikt», att utrikesnämnden skall höras, hellre höra nämnden än underlåta att sammankalla den. En viss garanti mot en godtycklig praxis förefinnes visserligen i den rätt nämnden själv eller en minoritet inom densamma enligt § 50 riksdagsordningen äger att göra framställning om rådpläging med nämnden i viss fråga. Men härför erfordras dock att frågan är känd för nämnden eller en viss del av dess medlemmar. — I »alla» viktigare utrikesärenden bör nämnden höras. Ett ärendes ömtåliga beskaffenhet får icke utgöra anledning till dess hemlighållande för nämnden. Syftet med nämnden skulle eljest förfelas. Nämndens medlemmar skola därför också hava avgivit försäkran om iakttagande av tystlåtenhet; denna tystlåtenhetsplikt kan när så

påfordras göras till ovillkorlig tystnadsplikt (§ 54 regeringsformen). — Nämnden bör höras i alla viktigare utrikesärenden »före avgörandet». Syftemålet med denna bestämmelse, som utgör en av hörnstenarna i nämndens rättsliga ställning, är att skapa säkerhet för att nämndens befattning med utrikesärenden kan bli av verklig betydelse för dessas lösning. Konstitutionsutskottet uttalade därför också år 1930 (utskottets memorial nr 26, sid. 29), att nämnden bör höras redan innan de grundläggande besluten rörande regeringens ställningstagande till en viktig utrikespolitisk fråga fattas och icke först sedan regeringen faktiskt, om än ej formellt, bundit sig vid en viss ståndpunkt. Eljest blir nämnden lätt ställd inför ett fullbordat faktum och ett verkligt fruktbarande samråd mellan regering och nämnd kan svårligen äga rum.

Frågan om förevarande överenskommelse mellan Sverige och Sovjetunionen angående beställningar och krediter är av största vikt ur handels- och näringspolitisk samt statsfinansiell synpunkt. Enligt utskottets mening hade ministern för utrikes ärendena därför bort göra framställning hos Kungl. Maj:t om nämndens hörande redan i samband med förhandlingars upptagande i ämnet och direktivs fastställande för förhandlingsdelegerade eller med andra ord senast den 8 december 1933. Utskottet har för underlåtenheten härutinnan ansett sig böra göra anmärkning mot ministern för utrikes ärendena Sandler, vilket utskottet får för riksdagen

anmäla.

Närvarande: Herrar *Reuterskiöld, Strömberg, Sundberg, Björkman, Bergman, Sandegård, Larsén, Ehrnberg, O. Fredrik Ström, Hagström*, Magnusson i Tumhult, Persson i Trången, Andersson i Igelboda, Fast, Olsson i Mora, Vougt, Lindskog*, Nordström*, Björck* i Kristianstad och *Nilsson* i Göteborg.

* Ej närvarande vid justeringen.

b).

Medan förhandlingarna mellan de svenska och sovjetryska delegationerna ännu pågingo, närmare bestämt den 28 december 1933, översändes från utrikesdepartementet till chefen för riksbanken en uppställning av huvudpunkterna i det ifrågasatta avtalet angående beställningar och krediter.

I skrivelse samma dag förhandlingarna slutfördes eller den 8 mars 1934 anhöll ministern för utrikes ärendena, att fullmäktige i riksbanken och i riksgäldskontoret ävensom traktatberedningen före den 15 i samma månad måtte meddela, vilka synpunkter som för vederbörandes del kunde göra sig gällande å förslaget till överenskommelse. Fullmäktige i riksgäldskontoret anförde i sitt svar å remissen bl. a., att det kunde ifrågasättas, huruvida det icke kunde hava varit naturligt och riktigt samt för ärendets fortsatta behandling mera ändamålsenligt, om fullmäktige, innan förhandlingarna blivit slutförda med annan makt i ett ärende, som så nära berörde riksgäldskontorets verksamhet, blivit satta i tillfälle att ur sina synpunkter underkasta förslaget en detaljgranskning i de delar, vari detsamma krävde riksgäldskontorets direkta medverkan.

Vederbörande riksdagsutskott, som mottagit ifrågavarande proposition till

behandling, har, enligt vad konstitutionsutskottet inhämtat, hos Kungl. Maj:t gjort framställning om befallning till kommerskollegium och lantbruksstyrelsen att — efter vederbörande näringsorganisationers hörande — avgiva yttrande över ifrågavarande överenskommelse.

Enligt § 10 regeringsformen skola regeringsärenden, genom nödiga upplysningars inhämtande från vederbörande ämbetsverk, av den föredragande beredas.

Ehuru utskottet visserligen anser, att yttrande från kommerskollegium och lantbruksstyrelsen bort inhämtas tidigare och icke först på framställning av vederbörande riksdagsutskott, som till beredning mottagit frågan om godkännande av förevarande överenskommelse, finner utskottet dock denna fråga stå i så nära samband med frågan om avtalets godkännande, att utskottet icke anser sig lämpligen böra närmare ingå på densamma. Däremot kan utskottet icke underlåta att rikta en erinran mot att riksgäldskontoret först efter förhandlingarnas slutförande beretts tillfälle att höras i ärendet. I förevarande fråga, som så nära sammanhänger med en betydande upplåning, hade riksdagens organ för lånetransaktioner bort erhålla tillfälle att yttra sig på ett tidigare stadium än som skett och senast då avtalsförhandlingarna i början av februari 1934 ajournerades för längre tid. Vid underlåten remiss från ministern för utrikes ärendena hade det närmast ålegat chefen för finansdepartementet att härom göra erinran i statsrådet. Utskottet har för den skull ansett sig böra göra anmärkning mot ministern för utrikes ärendena Sandler samt mot chefen för finansdepartementet, statsrådet Wigforss, vilket utskottet får för riksdagen

anmäla.

Närvarande: Herrar Reuterskiöld, Strömberg, Sundberg, Björkman, Bergman, Sandegård, Larsén, Ehrnberg, O. Fredrik Ström, Hagström*, Magnusson i Tumhult, Persson i Trängen, Andersson i Igelboda, Fast, Olsson i Mora, Voug, Lindskog*, Nordström*, Björck i Kristianstad och Nilsson i Göteborg.

* Ej närvarande vid justeringen.

2:o.

(Protokoll över justitiedepartementsärenden den 21 december 1933.)

Den 16 maj 1918 fastställde Kungl. Maj:t ny arbetsordning och lönestat för rådhusrätten och magistraten i Ystad (S. F. S. nr 306). Enligt § 1 i denna arbetsordning utgöres rådhusrätten och magistraten i Ystad av borgmästare och två lagfarna rådmän. I fråga om val och utnämmande av borgmästare och rådmän skulle de i sådant hänseende gällande bestämmelser lända till efterrättelse.

Sedan andre rådmannen fr. o. m. den 1 juli 1932 beviljats avsked, ha stadsfullmäktige i Ystad beslutat att tillsätta en kommitté, bestående av fem personer, för utredning av frågan om koncentration av vissa befattningar, som

tillhörde eller lydde under magistraten, och för uppgörande av förslag till sådan ändring i arbetsordningen för rådhusrätten och magistraten, som med anledning härav kunde bli erforderlig. Tillika beslöto stadsfullmäktige ingå till Kungl. Maj:t med framställning om anstånd med återbesättande av andre rådmansbefattningen, till dess Kungl. Maj:t hunnit pröva blivande ansökan om fastställelse å ändring i arbetsordningen, vilken framställning även av Kungl. Maj:t bifölls.

Kommittén har därefter undersökt olika möjligheter för koncentration av befattningar, som tillhöra magistraten, och bland annat även tagit under övervägande möjligheten att helt indraga den lagfarne andre rådmansbefattningen och att överflytta de till denna tjänst hörande arbetsuppgifterna å borgmästare- och förste lagfarne rådmansbefattningen, men därvid ansett, att en sådan överflyttning skulle innebära en väsentlig försämring i den nuvarande rättsskipningen. Kommittén ansåg sig emellertid icke böra föreslå bibehållandet av andre rådmansbefattningen, i synnerhet som det ej kunde vara möjligt att utan avsevärd utökning av löneförmånerna få tjänsten på ett tillfredsställande sätt besatt. Kommittén, som tillika ej ansett sig böra lämna ur sikte hänsynen till ett eventuellt framtida förläggande av staden under landsrätt, hade vid övervägande av olika förslag till ersättande av andre rådmansbefattningen stannat vid en sådan anordning, att nämnda tjänst skulle ersättas med en extra ordinarie assessorstjänst. Enligt det av kommittén upprättade förslaget skulle extra ordinarie assessorn förordnas av magistraten på viss tid ej överstigande ett år, varjämte vissa kvalifikationer föreskrevos för erhållande av förordnande.

Efter yttrande av stadens löne- och avtalsnämnd samt drätselkammaren över förslaget, beslöto stadsfullmäktige den 15 juni 1933, med åberopande av vad kommittén anført, i huvudsak godkänna förslaget samt göra framställning hos Kungl. Maj:t om fastställelse å detsamma.

Sedan magistraten, med förklaring att magistraten icke hade något att erinra mot förslaget, överlämnat detsamma till Kungl. Maj:ts befallningshavande i Malmöhus län, har befallningshavanden hemställt, att Kungl. Maj:t måtte fastställa det av staden godkända förslaget.

Hovrätten över Skåne och Blekinge, som anbefallts avgiva utlåtande i ärendet, har i de delar, varom nu är fråga, icke haft något att erinra mot förslaget.

Genom beslut den 21 december 1933 har Kungl. Maj:t på hemställan av föredragande departementschefen statsrådet Schlyter funnit gott att, i huvudsaklig överensstämmelse med det underställda förslaget, fastställa arbetsordning och lönestat för rådhusrätten och magistraten i Ystad.

I den fastställda arbetsordningen stadgas, bland annat,

»§ 1.

Rådhusrätten och magistraten i Ystad skola utgöras av borgmästare, rådmän ävensom stadsnotarie, den sistnämnde förordnad på sätt i § 2 här nedan sägs.

Samtliga dessa befattningshavare skola vara lagfarna.

§ 2.

I fråga om val och utnämmande av borgmästare och rådman skola de i sådant hänseende gällande bestämmelser lända till efterrättelse.

Stadsnotarien förordnas av magistraten för kalenderår eller återstående del därav. Förordnandet kan förlängas för varje gång på ytterligare ett kalenderår. I fråga om behörighet till erhållande av sådant förordnande gäller vad i domsagostadgan är föreskrivet beträffande sekreterare i domsaga.

-----»

Enligt § 4 i den sålunda fastställda arbetsordningen tillkommer det stadsnotarien, bland annat, att såsom ledamot av rådhusrätten och magistraten deltaga i handläggningen av alla förekommande mål och ärenden.

I 1 kapitlet 4 § rättegångsbalken stadgas: »Underrätt i stad är rådstuvurätt. Där äga stadens borgmästare och rådmän döma.» Enligt detta stadgande skall sålunda rådstuvurätt bestå av borgmästare och minst två rådmän.

Då i § 36 regeringsformen stadgas, att de, som bekläda domareämbeten, så högre som lägre, samt alla andra ämbets- och tjänstemän, än de i § 35 regeringsformen nämnda, icke kunna, utom medelst rannsaking och dom, från sina innehavande sysslor av Konungen avsättas, ej heller, utom efter egna ansökningar, till andra tjänster befordras eller flyttas, följer härav, att de ämbetsmän, som skola finnas i rådhusrätt, borgmästare och minst två rådmän, skola vara oavsättliga.

Genom bestämmelsen i § 1 i nu fastställda arbetsordning, att rådhusrätten skall utgöras av borgmästare och endast en rådman jämte en stadsnotarie, vilken sistnämnde allenast förordnas på kortare tid, har den i § 36 regeringsformen stadgade oavsättlighetsprincipen åsidosatts. Den av stadsfullmäktige tillsatta kommittén har visserligen såsom skäl för denna anordning, bland annat, framhållit, att staden eventuellt kunde komma att läggas under landsrätt, därvid rådhusrätten skulle upphöra. Då emellertid Ystad icke tillhör de städer, beträffande vilka Kungl. Maj:t jämlikt 2 § lagen om stads och landsbygds förenande i judiciellt avseende kan även utan stadsfullmäktiges samtycke meddela förordnande om rådhusrättens upphörande och stadens förenande med domsaga, samt stadsfullmäktige icke, såvitt upplyst blivit, fattat något beslut över ett sådant förenande vare sig nu eller vid någon senare tidpunkt, synes ett hänsynstagande från Kungl. Maj:ts sida till berörda av kommittén anförda synpunkter bort vara uteslutet. Om befattningen i fråga däremot någon kortare tid ställts vakant och tillsatts på förordnande, hade principen om befattningens natur av ordinarie och befattningshavarnas oavsättlighet markerats och icke organisatoriskt fastställts att en av de i rådhusrätten dömande ej vore oavsättlig. Redan den bestämmelse att vid en allmän omorganisation av underrätterna ledamot av rådhusrätt skall övergå till annan likställd eller högre tjänst vid underrätt eller till administrativ befattning i staden har varit föremål för konstitutionell erinran såsom stridande mot § 36 regeringsformen. Väl har förekommit att på framställning av stad en stadga vunnit faststäl-

lelse, där provisoriskt medgivits att medlem av rådhusrätt tillsatts på förordnande. Men detta har varit fallet i stadsdomstol, där dock genom domstolens uppdelande på avdelningar ej bestämmelsen om att tre ordinarie domare skola finnas trätts för nära. Ej heller kan till försvar för den nu givna bestämmelsen, att en av domarna icke är oavsättlig, åberopas, att i hovrätterna extra ordinarie domare till väsentligt antal deltaga i doms meddelande, enär ju här organisatoriskt fullt antal ordinarie domare finnas. Och bestämmelsen i 36 § regeringsformen avser ju att åt riket bibehålla en å varje ort fast och oavsättlig ämbetsmannakår för handhavande av statens maktutövning, varav följer att § 36 regeringsformen ej kan eller får av något lönereglemente, någon arbetsordning eller annat beslut till sina verkningar rubbas. Såsom skäl för avvikelse härvidlag får ej heller åberopas, att staden själv föreslagit eller önskat sådan. Bestämmelsen är given icke blott till skydd för städernas intressen utan för bevakande av intressen av allmän art.

Konstitutionsutskottet, som ej förut haft uppmärksamhet å något fall, då organisatoriskt fastställts att i rådhusrätt ej skulle finnas minst tre ordinarie domare, har icke kunnat undgå att i avseende å det nu anmärkta förhållandet, att en av rådhusrättens tre ledamöter förklarats skola tillsättas endast på förordnande, göra anmärkning mot föredragande departementschefen statsrådet Schlyter, vilket utskottet får för riksdagen

anmäla.

Närvarande: Herrar *Reuterskiöld, Strömberg, Sundberg, Oscar Gottfrid Karlsson, Björkman, Bergman, Sandegård, Larsén, Hagström*, Borg, Andersson i Igelboda, Fast, Olsson i Mora, Vougt*, Nordström*, Björck i Kristianstad, Eriksson i Toftered och Gustafsson i Välsnäs*.*

* Ej närvarande vid justeringen.

3:o.

Enligt protokoll, hållet den 20 november 1933 vid förhör inför vederbörande polismyndighet med en tysk undersåte S., saknade denne pass eller annan legitimationshandling, och hade anmälan om hans vistande i riket först nyligen gjorts. S. uppgav vid förhöret i huvudsak följande: Han hade erhållit anställning på ett tyskt fartyg för omkring två månader sedan. Ombord å fartyget hade han uttalat kommunistiska sympatier och klandrat den rådande regimen i Tyskland. I anledning härav hade han utsatts för trakasserier och misshandel samt, efter ett misslyckat flyktförsök, även hållits inlåst å fartyget. I viss nordsvensk hamn hade han någon gång i slutet av oktober månad lyckats rymma. Han vore övertygad om att han, därest han återsändes till Tyskland, skulle insättas i koncentrationsläger eller på annat sätt straffas, för att han bedrivit kommunistisk propaganda.

S. delgavs den 25 november 1933 av vederbörande landsfiskal utfärdad föreläggande att inom fyra dagar lämna riket.

Chefen för socialdepartementet, statsrådet Möller, avsände härefter den 28 i samma månad följande statstelegram till ifrågavarande landsfiskal: »Ansökan för tysken S. om uppehållstillstånd som politisk flykting inlämnas till socialstyrelsen. Verkställighet av avvsningsbeslut bör anstå tillsvidare. Socialministern.»

I anledning av infordrat yttrande från landsfiskalen över ansökan om uppehålls- och arbetstillstånd för S. — däri uppgavs, att S. vistats i landet sedan den 18 oktober 1933 samt vore att betrakta såsom politisk flykting — anförde denne sedermera i skrivelse till länsstyrelsen bl. a., att i följd av berörda telegram ytterligare åtgärder mot S. icke vidtagits.

Utlänning, som ankommer till riket, skall enligt lagen om utlännings rätt att här i riket vistas, vara försedd med pass eller annan vederbörlig legitimationshandling (1 §), vilken omedelbart skall uppvisas för polismyndigheten i ankomstorten (3 §). Över tre månader äger utlänning i allmänhet icke uppehålla sig i riket utan uppehållstillstånd (7 §), som meddelas av socialstyrelsen (8 §). Är utlänning, då han ankommer till riket, ej försedd med vederbörlig legitimationshandling, må han vid ankomsten eller omedelbart därefter avvisas av polismyndigheten (21 §). Besvär över avvsningsbeslut anföras hos länsstyrelsen (22 §), över vars beslut i avvsningsärende klagan ej får föras (23 §), men avvsningsbeslutet skall gå i verkställighet utan hinder av anförda besvär (24 §). Saknar åter utlänning, som redan någon tid uppehållit sig i landet, vederbörlig legitimationshandling, skall polismyndigheten förelägga honom att inom viss kortare tid avresa från riket; efterkommes icke föreläggandet skall polismyndigheten härom ofördröjligen underrätta länsstyrelsen, som må förordna om utlännings förpassning ur riket (25 §). Beslut om förpassning skall innehålla besvärshänvisning (27 §). Besvär anföras hos Kungl. Maj:t (29 §). Har omständighet, varå beslut om utlännings förpassning ur riket grundas, inträffat inom en månad efter det utlänningsbeslutet inkom till riket, skall beslutet gå i verkställighet utan hinder av anförda besvär; utlänningsbeslutet bör befordras till sitt hemland, om ej annat föranledes av särskilda skäl såsom att han där sannolikt skulle tilltalas eller straffas för politiskt brott; i tveklaktiga fall skall anmälan i ärendet göras hos Kungl. Maj:t (30 §).

Enligt departementalstadgan höra till justitiedepartementets handläggning ärenden angående förpassning av utlänningsbeslut samt till socialdepartementets handläggning ärenden angående polisväsendet i vad de icke tillagts annat departement (§ 1).

Chefen för socialdepartementet intager icke ställningen av polismyndighet; enligt polisreglementet (6 och 7 §§) äger han emellertid i ett fall fatta självständigt beslut i ärende rörande polisverksamhet, nämligen om tillkallande av polispersonal från annat län eller elever vid vissa polis-skolor att användas som polisförstärkning.

Om i förevarande fall, såsom statsrådet Möller av ovanberörda telegrams lydelse att döma synes hava förutsatt, fråga varit om avvsningsbeslut av utlänningsbeslut.

ning, hade det enligt gällande författningar i sista hand tillkommit länsstyrelsen att fatta beslut i ärendet. Men med hänsyn till att vederbörande utlänning redan någon tid uppehållit sig i landet utan att vara försedd med pass eller annan legitimationshandling, har i förevarande fall fråga endast kunnat vara om utlänningens förpassning ur riket. Frågan, om förpassning skäligen borde äga rum, kunde emellertid enligt gällande författningar endast efter besvär hos Kungl. Maj:t över beslut, fattat av länsstyrelsen efter vederbörlig anmälan, komma under departementschefs handläggning i och för föredragning i statsrådet. Föredragande departementschef hade dock i sådant fall icke varit chefen för socialdepartementet utan chefen för justitiedepartementet. I trots av dessa förhållanden har statsrådet Möller avsänt berörda telegram till vederbörande landsfiskal, vilket haft till följd att ytterligare åtgärder i förpassningsärendet icke vidtagits och att alltså den normala handläggningen av ärendet icke fullföljts. Detta förhållande kan endast förklaras ur avfattningen av berörda telegram, som i varje fall för en tjänsteman i landsfiskals ställning kunde komma att framstå som en av chefen för socialdepartementet i tjänsten given befallning, ett förhållande som statsrådet Möller hade bort inse. Då behörighet emellertid icke tillkommer chefen för socialdepartementet att i polisärende, varom här är fråga, på egen hand utfärda anvisningar för polismyndighet, har departementschefen alltså obehörigen inblandat sig i förvaltningsärende, varmed han icke lagligen haft att taga någon befattning. Med hänsyn härtill och då genom statsrådet Möllers förvållande den lagliga handläggningen av förevarande förpassningsärende avbrutits, har utskottet icke kunnat underlåta att göra anmärkning mot chefen för socialdepartementet, statsrådet Möller, vilket utskottet får för riksdagen

anmäla.

Närvarande: Herrar Reuterskiöld, Hallén, Strömberg, Sundberg, Björkman, Sandegård, Larsén, Ehrnberg, Mellén, O. Fredrik Ström, Thorén, Borg, Magnusson i Tumhult, Persson i Trängen, Andersson i Igelboda, Olsson i Mora, Voug, Lindskog*, Lundqvist* och Svensson i Landskrona.

* Ej närvarande vid justeringen.

4:o.

(Protokoll över socialärenden den 15 december 1933.)

Den 15 december 1933 meddelade Kungl. Maj:t på föredragning och hemställan av chefen för socialdepartementet, statsrådet Möller, följande beslut i anledning av klagomål över vissa av statens arbetslöshetskommission i samband med den då pågående konflikten inom byggnadsindustrin meddelade bestämmelser:

»Vad först angår frågan om avstängning av arbetslösa måleriarbetare från arbetslöshetshjälp, är i ärendet upplyst, att kollektivavtal för målerifacket är gällande i hela riket till den 1 april 1935, och under sådana förhållanden

kunna måleriarbetarnas anställnings- och lönevillkor ej skäligen antagas röna inverkan av den pågående byggnadskonflikten.

Vad därefter angår frågan om avstängning av arbetslösa rörarbetare samt bleck- och plåtslageriarbetare från arbetslöshetshjälp, bör vid tillämpning av dispensförfarande beträffande ifrågavarande arbetargrupper iakttas, att den rådande arbetslösheten inom dessa fack kan antagas vara föranledd av byggnadskonflikten endast i viss omfattning, bestämd med hänsyn till den proportion, vari arbetare tillhörande dessa fack sedvanligen sysselsätts vid nybyggen ävensom vid sådana reparationer, som kräva medverkan av byggnadsarbetare, hörande till de i byggnadskonflikten direkt indragna arbetargrupperna.

På grund härav prövar Kungl. Maj:t skäligt att, i anledning av de anförda klagomålen, anbefalla arbetslöshetskommissionen att vid tillämpningen av de för avstängning från arbetslöshetshjälp under arbetskonflikt gällande grunderna ävensom av dispensförfarandet beakta ovan angivna förhållanden.»

Handlingarna i ärendet utvisa följande.

Vid byggnadskonfliktens utbrott den 1 april 1933 tillkännagav statens arbetslöshetskommission, att dispenser för byggnadsarbetare icke vidare kunde medgivas samt att samtliga arbetslösa personer, som haft sin senaste mera stadigvarande anställning inom byggnadsindustrien, icke, så länge konflikten påginge, kunde beredas arbetslöshetshjälp, vartill statsbidrag utginge.

Med anledning av från olika orter i landet inkomna förfrågningar angående tolkningen av berörda föreskrift meddelade kommissionen till förtydligande i cirkulär den 21 april 1933 till de kommunala arbetslöshetsorganen, att beslutet avsåge husbyggnadsindustrien, alltså uppförande av nya hus och reparationer och dylikt i gamla hus men ej anläggningsbranschens väg-, bro- och dylika arbetsföretag, samt att samtliga de arbetare, som utfört husbyggnadsarbete av ovannämnt slag, berördes av avstängningen, således ej blott murare, träarbetare, måleriarbetare, jord-, schaktnings- och grovarbetare och dylikt utan även exempelvis rörlednings-, plåtslageri- och byggnadsställningsarbetare, som huvudsakligen arbetat vid nybyggen och reparationsarbeten. Kommissionen fäste vidare uppmärksamheten därpå att sådana arbetare, som huvudsakligen på verkstäder utfört arbeten, avsedda för husbyggen, följaktligen icke berördes av avstängningsbeslutet samt ej heller byggnadsarbetare, som innehaft sin senaste mera stadigvarande anställning vid andra industriella företag, såsom t. ex. den mekaniska verkstadsindustrien, järnbruks-, pappersbruks- och pappersmasseindustrierna.

Över arbetslöshetskommissionens beslut anfördes klagomål hos Kungl. Maj:t dels den 26 april 1933 av svenska metallindustriarbetareförbundet, som hemställde, att kommissionens beslut måtte undanröjas, i vad det gällde avstängning av rörarbetare, dels ock den 4 maj 1933 av svenska bleck- och plåtslagareförbundets avdelning nr 6, Stockholm, med instämmande av svenska bleck- och plåtslagareförbundet, vari hemställdes, att utövare av bleck- och plåtslagaryrket måtte erhålla arbetslöshetshjälp enligt samma grunder som före den 1 april 1933.

I särskilda utlåtanden över klagomålen den 5 och 12 maj 1933 hemställde arbetslöshetskommissionen, att framställningarna icke måtte föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Sedan nya konfliktdirektiv den 1 juli 1933 trätt i kraft och arbetslöshetskommissionen i anledning av desamma genom cirkulär den 24 juli 1933 meddelat de kommunala arbetslöshetsorganen, att dispens ånyo kunde ifrågakomma för vissa arbetslösa inom byggnadsindustrien, anförde jämväl arbetslöshetskommittén i Göteborg den 12 oktober 1933 klagomål hos Kungl. Maj:t, vari yrkades, att, med undanröjande av arbetslöshetskommissionens beslut, i Göteborg hemmahörande arbetslösa rörlednings-, plåtslageri- och måleriarbetare måtte tillerkännas rätt att uppbära statlig arbetslöshetshjälp.

I utlåtande över klagomålen den 17 november 1933 anförde arbetslöshetskommissionen bland annat, att kommissionen rörande avtalsförhållandena inom rörlednings-, plåtslageri- och målerifacken i Göteborg inhämtat, att riksavtalet inom förstnämnda fack vore uppsagt och ny avtalsuppgörelse beroende på pågående underhandlingar, att det ettåriga lokalavtalet för plåtslagarna i Göteborg vore uppsägbart per den 31 december 1933 samt att nytt avtal vore träffat inom målerifacket, gällande till den 1 april 1935. Oavsett om avtalsförhållandena för ifrågavarande arbetargrupper ordnades samtidigt med avtalsförhållandena för de i den pågående byggnadskonflikten direkt invecklade arbetargrupperna, syntes kommissionen ett påtagligt samband föreligga mellan lönenivåerna för samtliga till husbyggnadsindustrien hänförliga arbetarkategorier. I varje fall syntes ej kunna bestridas, att sådana rörlednings-, plåtslageri- och måleriarbetare, som huvudsakligen arbetat vid uppförande av nya hus och reparationer och dylikt i gamla hus, vore att betrakta såsom byggnadsarbetare och därmed vore innefattade under de bestämmelser rörande dispensförfarande och rörande verkningar av konflikt, som gällde för byggnadsarbetare. — Två ledamöter av kommissionen hemställde, att Kungl. Maj:t måtte bifalla klagomålen.

Såsom tillhörande en säsongindustri hava byggnadsindustriens arbetare i likhet med vissa andra arbetargrupper enligt de av statens arbetslöshetskommission sedan år 1922 tillämpade reglerna principiellt varit avstängda från arbetslöshetshjälp. Dock har under särskilda omständigheter undantag medgivits för hithörande arbetargrupper, s. k. dispensförfarande. Sålunda har bl. a. under tider av lågkonjunktur inom ett säsongbetonat yrke dispensförfarande i viss utsträckning tillämpats för arbetare, som under högsäsongen icke kunnat absorberas av arbetsmarknaden. Dispensförfarandet har, vad beträffar byggnadsarbetare, inneburit, att arbetslöshetskommitté på därom gjord framställning fått medgivande att tilldela visst antal arbetslösa byggnadsarbetare arbetslöshetshjälp under viss tid.

Under vintern 1932/1933 kom dispensförfarandet till användning i viss utsträckning i fråga om byggnadsarbetare. De beviljade dispenserna utlöppte emellertid med mars månads utgång och nya beviljades icke, sedan byggnadskonflikten utbrutit.

1933 års riksdag antog nya grunder för den statliga arbetslöshetshjälpen. Nyss angivna, genom praxis utformade principer rörande hjälpverksamhetens förhållande till vissa yrken undergingo dock icke någon ändring. De nya konfliktdirektiven äro intagna i 16 § i kungörelsen den 26 juni 1933 (nr 446) angående statlig och statsunderstödd hjälpverksamhet vid arbetslöshet, vilken trädde i kraft den 1 juli 1933. Enligt nämnda paragraf må under tiden för arbetskonsflikt arbetslöshetshjälp ej åtnjutas av a) den som är direkt indragen i konflikten (deltager i strejk eller är föremål för lockout); samt b) den som eljest blivit arbetslös i anledning av konflikten och vilkens löne- och anställningsvillkor skäligen kunna antagas röna inverkan av densamma. Åt arbetslöshetskommissionen uppdrogs att meddela närmare bestämmelser angående tillämpningen av vad sålunda föreskrivits.

Den generella avstängning från statlig arbetslöshetshjälp, som i anledning av byggnadskonflikten drabbat byggnadsindustriens arbetare, måste alltså enligt de nya direktiven upphävas, och möjlighet inträdde för arbetslöshetskommissionen att ånyo bevilja dispenser för ifrågavarande arbetare. I det förut omnämnda cirkuläret den 24 juli 1933 meddelade arbetslöshetskommissionen sålunda, att dispens kunde ifrågakomma för sådana arbetslösa inom byggnadsindustrien, som 1) voro arbetslösa före den 1 april 1933 eller 2) blivit arbetslösa efter den 1 april 1933 utan att vara deltagare i den pågående konflikten inom byggnadsindustrien och utan att vederbörandes löne- och arbetsvillkor kunde tänkas röna inverkan av konfliktens utgång.

Förevarande beslut av Kungl. Maj:t står icke i god överensstämmelse med grunderna för konfliktdirektiven. Beslutet, som innefattar en allmän tolkning av direktiven, var påtagligen av beskaffenhet att medverka till förlängning av en pågående arbetskonsflikt, som varit till avsevärd skada för landets näringsliv och vars lösning var en förutsättning för igångsättandet av betydande statliga eller statsunderstödda arbeten för arbetslöshetens bekämpande. Då beslutet sålunda varit ägnat att leda till skada för viktiga samhällsintressen, borde det hava varit föredragande departementschefen angeläget att icke tillstyrka Kungl. Maj:t att fatta förevarande principiellt betydelsefulla beslut. Utskottet har därför icke kunnat underlåta att göra anmärkning mot chefen för socialdepartementet, statsrådet Möller, vilket utskottet får för riksdagen

anmäla.

Närvarande: Herrar Reuterskiöld, Strömberg, Sundberg, Oscar Gottfrid Karlsson, Bergman, Ehrnberg, Källman, Rydberg*, Västberg*, Silfverstolpe*, Magnusson i Tumhult, Persson i Trängen, Andersson i Igelboda, Fast, Vought, Nordström*, Lundqvist*, Lundén, Törnkvist i Bjuv* och Björck i Kristianstad.

* Ej närvarande vid justeringen.

5:o.

(Protokoll över ecklesiastikärenden.)

Under år 1932 hade Kungl. Maj:t efter föredragning av dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet förklarat på därom gjorda ansökningar ett antal lärjungar, vilka underkänts i den muntliga prövningen i studentexamen, hava undergått godkänd studentexamen samt anbefallt skolöverstyrelsen att vidtaga erforderliga åtgärder för att betyg över sådan examen bleve för dem utfärdade.

Konstitutionsutskottet vid 1933 års riksdag uttalade i anledning härav i sitt memorial den 6 april 1933, nr 18, angående granskning av de i statsrådet förda protokoll, under punkt 3:o, att, då en praxis av den art, som kommit till uttryck uti ifrågavarande beslut, icke syntes utskottet riktig, utskottet icke kunde underlåta att i ärendet göra anmärkning mot föredragande departementschefen, vilket utskottet för riksdagen anmälde.

Under sistlidna år föreligga sammanlagt fjorton liknande ansökningar dels av lärjungar, vilka underkänts i studentexamen, om erhållande av förklaring att hava undergått godkänd sådan examen, dels ock av lärjungar, vilka underkänts i skriftliga proven för studentexamen, om erhållande av rätt att avlägga muntliga prov för studentexamen. Av dessa ansökningar hava två avsett lärjungar, vilka underkänts i de skriftliga proven, om rätt att avlägga muntliga prov och de återstående 12 ansökningar att få studentexamen godkänd. Kungl. Maj:t har genom beslut vid särskilda tillfällen under 1933 beträffande de förstnämnda bifallit en och avslagit en och beträffande de senare ansökningarna bifallit fem, därav en före avgivandet av utskottets memorial 1933, och avslagit sju. Av de bifallna ansökningarna har endast den, som av Kungl. Maj:t avgjorts före avgivandet av utskottets memorial 1933, av skolöverstyrelsen icke avstyrkts, under det att skolöverstyrelsen avstyrkt eller icke ansett sig kunnat tillstyrka bifall till de övriga.

Läroverksstadgan av år 1928 (S. F. S. nr 412) ävensom instruktionen för censorer vid studentexamen 1931 (S. F. S. nr 13) innehålla de bestämmelser, som i förevarande ärenden skulle tillämpas å vederbörandes examen.

Enligt dessa bestämmelser avser studentexamen att ådagalägga huruvida lärjungarna inhämtat det mått av kunskaper, vilket i de stadgade undervisningsplanerna är angivet såsom mål för gymnasiets och lyceets undervisning, samt vunnit den mognad, som erfordras för bedrivande av studier vid universitet eller högre fackutbildningsanstalt. I ledningen av examen deltaga censorer, vilka efter förslag av skolöverstyrelsen för varje år förordnas av Kungl. Maj:t. Prövningen i studentexamen är dels skriftlig dels muntlig. För att få undergå muntlig prövning fordras, att lärjunge i den skriftliga prövningen erhållit minst vitsordet godkänd för förmåga att skriftligen behandla modersmålet samt för två andra skriftliga prov, av vilka minst ett i ämne tillhörande de i hans ämnesgrupp ingående fasta ämnena. Lärjunge, som erhållit minst vitsordet godkänd för förmåga att skriftligen behandla modersmålet samt för

endast ett annat skriftligt prov, må det oaktat kunna förklaras berättigad undergå muntlig prövning, därest sistnämnda prov blivit avlagt i något av de till hans ämnesgrupp hörande fasta ämnena och minst två tredjedelar av de lärare, som under sista terminen undervisat honom i de ämnena, i vilka han anmält sig önska undergå examen, anse medgivande härtill böra lämnas honom. Inom viss tid efter det de till den skriftliga prövningen hörande arbeten blivit av lärjungarna avslutade skola de jämte uppgifter om förut tilldelade vitsord, protokoll m. m. insändas till censorerna, vilka bestämma — efter vissa grunder — i vilka läroämnen varje lärjunge skall undergå förhör, ordningen för den muntliga prövningen samt uppgifter för förhören. För att examinand skall godkännas i studentexamen fordras, att han i den muntliga prövningen erhållit vitsordet Godkänd eller därutöver i samtliga i hans ämnesgrupp ingående ämnen och att mer än halva antalet censorer finner honom böra godkännas. Har lärjunge i den muntliga prövningen erhållit minst vitsordet Godkänd i samtliga nyssnämnda ämnen utom ett, må han kunna i examen godkännas, under förutsättning dels att han i de läroämnen, i vilka han sålunda undfått vitsordet Godkänd eller därutöver, erhållit en betygssumma, som med sammanlagt minst två betygsenheter överstiger sistnämnda ämnens antal, dock i varje fall vitsordet Med beröm godkänd eller därutöver i minst ett ämne, dels ock att minst två tredjedelar av vederbörande lärare och mer än halva antalet av censorerna finner honom på grund av hans allmänna ståndpunkt böra godkännas. Har lärjunge blivit av censorerna underkänd, skola skälen härtill upptagas i examensprotokollet.

I fråga om studentexamen för lärjungar från enskild undervisning (s. k. privatister) stadgas en något avvikande ordning.

Den 17 mars 1933 utfärdade Kungl. Maj:t ny stadga för rikets allmänna läroverk (S.F.S. nr 109). Denna stadga innehåller i förevarande avseende i huvudsak samma bestämmelser som den tidigare stadgan av år 1928. I § 105 i den förnyade stadgan, vilken paragraf innehåller bestämmelserna för studentexamens godkännande, har såsom punkt 4 införts följande bestämmelse: »Frågor rörande godkännande av lärjunge, vilken blivit i vederbörlig ordning i studentexamen underkänd, prövas och avgöras av skolöverstyrelsen». Den förnyade stadgan trädde i kraft den 1 juli 1933, dock att, bland annat, studentexamen skulle anordnas enligt de i den nya stadgan givna bestämmelserna från och med vårterminen 1935 och skulle intill dess i fråga om sagda examen dittills gällande föreskrifter äga tillämpning.

Konstitutionsutskottet vid 1933 års riksdag återopade bland annat ett Kungl. Maj:ts beslut den 15 april 1829, vari Kungl. Maj:t under hänvisning till vad som anförts av kommittén till överseende av rikets undervisningsverk förklarade, att besvär, åsyftande förändring uti fakulteters och offentliga lärares avgivna omdömen över de inför dem avlagda kunskapsproven, icke måtte äga rum. Nyssnämnda kommitté hade bland annat ansett, att verkställbarheten av en prövning i besvärsväg berodde av den omständigheten, huruvida vid universitetens förvärvade kunskaper och högre lärdom kunde genom förhör tillförlitligare prövas av andra auktoriteter än universitetens fakulteter.

Utskottet anförde vidare:

»Under åren närmast före 1932 har Kungl. Maj:t endast i sällsynta undantagsfall godkänt studentexamina, som blivit underkända vid prövning enligt gällande föreskrifter. Samtidigt har Kungl. Maj:t avslagit ett förhållandevis stort antal dylika ansökningar. Då Kungl. Maj:t under granskningsåret 1932 bifallit icke mindre än 7 av 25 ansökningar av detta slag, synes en helt ny praxis kunna vinna insteg på förevarande område.

Olägenheterna av att Kungl. Maj:t utom i särskilda undantagsfall bifaller ansökningar av detta slag torde vara uppenbara. Ett dylikt system kan sålunda icke undgå att i längden förminska censorernas auktoritet. Risken härför och omsorgen om censorernas självständighet synes utskottet vara av den ömtåliga art, att Kungl. Maj:t allenast med den allra största försiktighet borde begagna sig av möjligheten att godkänna studentexamina, som vid den normala prövningen underkänts.

Föredragande departementschefen kan endast grunda sina slutsatser beträffande lärjungarnas kunskaper och mognad på föreliggande protokoll och handlingar, varför de icke i detta hänseende kunna bli lika tillförlitliga som censorernas omdömen, vilka grundats bland annat på personlig kontakt med lärare och lärjungar. Däremot läser Kungl. Maj:t på grundval av tillgängligt material kunna och böra bedöma, huruvida prövningen förlupit i överensstämmelse med gällande föreskrifter. Begränsas Kungl. Maj:ts prövning av förevarande ansökningsmål väsentligen till att avse nyssnämnda förhållanden, synes därigenom hava ernåtts god överensstämmelse med den uppfattning, som ligger till grund för Kungl. Maj:ts i det föregående återgivna beslut av den 15 april 1829 på ett detta spörsmål närliggande område. Ifrågavarande beslut äger fortfarande tillämpning vid universiteten.»

Den praxis, som 1932 inlemts genom de då av Kungl. Maj:t fattade besluten, har sålunda fortsatt även under 1933, då liksom nästföregående år ett antal ansökningar bifallits. Det förhållandet att bestämmelser numera införts i läroverksstadgan beträffande rätten att få frågor rörande godkännande av lärjunge, som blivit i vederbörlig ordning i studentexamen underkänd, prövade av skolöverstyrelsen kan icke medföra något brytande av denna praxis. Skolöverstyrelsens prövning i dessa fall kan icke avse annat än att läroverksstadgans bestämmelser blivit iakttagna. Däremot äger skolöverstyrelsen icke att i något avseende meddela sådan dispens från dessa av Kungl. Maj:t utfärdade bestämmelser som i förekommande ansökningar avsetts. Ifrågavarande bestämmelse i § 105 läroverksstadgan av år 1933 torde därför icke kunna givas annan innebörd än att, sedan skolöverstyrelsen prövat frågan, huruvida bestämmelserna i stadgan blivit behörigen tillämpade eller i något avseende åsidosatta, skolöverstyrelsen, därest vederbörande klagoskrift tillika innefattar ansökan om dispens eller måhända styrelsen eljest anser dispens böra ifrågakomma — ehuru härom intet stadgande förefinnes — med eget yttrande översänder handlingarna till Kungl. Maj:t för dispensfrågans avgörande. Den av Kungl. Maj:t under år 1932 inledda och under år 1933 fortsatta praxis kan därvid befaras bli grundläggande för prövning av dylika ansökningar även i fortsättningen, om densamma lämnas opåtalad.

På grund härav samt då utskottet funnit den av 1933 års konstitutionsutskott i frågan intagna ståndpunkt till alla delar riktig och välgrundad, har

utskottet ansett sig böra göra anmärkning mot statsrådet Engberg dels såsom föredragande departementschef, dels ock såsom ledamot av tillförordnad regering, som haft att pröva vissa av förevarande dispenser, samt mot övriga ledamöter av samma tillförordnade regering statsministern Hansson samt statsråden Schlyter och Vennerström, vilket utskottet får för riksdagen

anmäla.

Närvarande: Herrar Reuterskiöld, Hallén, Strömberg, Oscar Gottfrid Karlsson, Björkman, Bergman, Sandegård, David Pettersson, Ehrnberg, Källman, Mellén, Borg, Pehrsson i Göteborg*, Fast, Vougt, Lindskog*, Petersson i Broaryd, Lundén, Björck i Kristianstad och Svensson i Landskrona.

---

* Ej närvarande vid justeringen.

Stockholm den 19 april 1934.

På konstitutionsutskottets vägnar:

C. A. REUTERSKIÖLD.

Reservationer:

A. Vid särskilda punkter i utskottets memorial.

I.

Vid punkten 1:o b) i utskottets memorial

1) av herr *Magnusson* i Tumhult, som, med instämmande av herrar *Sundberg*, *Björkman*, *Ehrnberg*, *Hagström*, *Lindskog* och *Björck* i Kristianstad, anförde:

Vi ansluta oss till den anmärkning, som under denna punkt framställts mot hans excellens utrikesministern Sandler och mot statsrådet Wigforss för bristande beredning av frågan om kredit till Sovjetunionen. Vi anse emellertid, att det ifrågavarande avtalets innebörd hade påkallat hörande på ett tidigare stadium av förhandlingarna jämväl av kommerskollegium och lantbruksstyrelsen, då avtalets genomförande var beroende på näringslivet, på industrien och på jordbruket. Inhämtandet av dessa myndigheters yttranden var så mycket hellre påkallat, som avtalets huvudsyfte icke var den finansiella låneoperationen utan beredandet av avsättning för industriens och jordbrukets produkter. För underlåtenheten att i dessa avseenden iakttaga stadgandet i § 10 regeringsformen ha vi påyrkat, att anmärkning även skulle göras mot statsrådet Sköld och statsrådet Ekman.

2) av herrar *Strömberg*, *Sandegård*, *Larsén*, *O. Fredrik Ström*, *Andersson* i Igelboda, *Fast*, *Vougt*, *Nordström* och *Nilsson* i Göteborg, som anförde:

Utskottets anmärkning under förevarande punkt grundar sig på det förhållandet, att vederbörande statsråd ej föranstaltat om riksgäldskontorets hörande vid ett tidigare stadium av ärendets handläggning. Utskottet åberopar härutinnan § 10 regeringsformen.

Detta grundlagsstadgande innehåller, att innan ärendena hos konungen i statsrådet föredragas, de skola genom nödiga upplysningars inhämtande från vederbörande ämbetsverk av den föredragande beredas. Det är ostridigt att riksgäldskontorets yttrande i här ifrågavarande ärende inhämtats innan ärendet hos konungen i statsrådet föredragits. Redan härav följer att något inkonstitutionellt förfarande ej kan läggas vederbörande statsråd till last med stöd av det anförda grundlagsstadgandet.

Grundlagen innehåller på goda skäl inga föreskrifter om vid vilket stadium av ett ärendes förberedande handläggning det ena eller andra ämbetsverket skall beredas tillfälle att yttra sig. Denna lämplighetsfråga har föredragande departementschefen att avgöra enligt sin uppfattning om de i varje särskilt fall föreliggande förhållandena.

Då utskottet speciellt motiverat sin anmärkning därmed att förevarande ärende nära sammanhänger med en betydande upplåning och att riksgäldskontoret, såsom riksdagens organ för lånetransaktioner, fördenskill bort tidigare höras i ärendet, vilja vi framhålla, att även denna särskilda motivering för anmärk-

ningen saknar fog. Kungl. Maj:t har ofta i statsverkspropositionen tagit ståndpunkt till frågor om upplåning till betydande belopp, utan att riksgäldskontoret tillsports om sin mening angående lämpligheten av den föreslagna upplåningen. Konstitutionell anmärkning häremot har oss veterligen aldrig framställts på denna grund.

Då vi alltså anse utskottets anmärkning mot ministern för utrikes ärendena i avseende å tidpunkten för remissen till riksgäldskontoret sakna fog, finna vi självklart även den anmärkning oberättigad, som utskottet framställt mot statsrådet och chefen för finansdepartementet för underlåten »erinran i statsrådet» i anledning av utrikesministerns förmenta uraktlåtenhet.

II.

Vid punkten 2:o) i utskottets memorial

1) av herr *Olsson* i Mora beträffande motiveringen.

2) av herrar *Strömberg, Oscar Gottfrid Karlsson, Larsén, Borg, Andersson* i Igelboda, *Fast, Voug*t och *Nordström*, som anför:

Utskottets anmärkning i denna punkt grundas därpå, att statsrådet tillstyrkt beslutet om fastställande av arbetsordning och lönestat för rådhusrätten och magistraten i Ystad varigenom en sådan anordning träffats att en av rådhusrättens tre ledamöter förklarats skola tillsättas endast på förordnande. Enligt utskottets mening skulle åtgärden stå i strid mot § 36 regeringsformen om domares oavsättlighet. Det framhålles att denna regeringsformens bestämmelse ej kan eller får av något lönereglemte, någon arbetsordning eller annat beslut till sina verkningar rubbas.

Vi ha icke kunnat dela den uppfattningen att Kungl. Maj:ts beslut står i strid med ovanberörda stadgande. Föreskriften om att de, som bekläda domareämbeten, så högre som lägre, samt alla ämbets- och tjänstemän icke kunna, utom medelst rannsaking och dom, från sina befattningar av Konungen avsättas torde icke kunna ges den innebörden att alla här nämnda tjänsteinnehavare äro i denna mening oavsättliga. Grundlagen har endast velat tillförsäkra ämbets- och tjänstemannen en självständig ställning gent emot regeringsmakten. Genom beslut i riksdagen har utvecklingen alltmera gått i den riktningen att statliga befattningshavare tillsättas på förordnande med viss tids uppsägning eller medelst konstitutorial, vilket skall anses innebära att de på administrativ väg kunna avsättas av vederbörande myndighet på grund av fel eller försummelse i tjänsten. Detta gäller icke endast kommunikationsverken utan även andra grenar av statsförvaltningen. Beträffande frågan om vissa städers läggande under landsrätt har riksdagen anslutit sig till en sådan anordning att i den mån lediga tjänster uppstå skola dessa tillsättas på förordnande. Det kan vidare erinras om att inom hovrätterna extra ordinarie domare i mycket stort antal deltaga i doms meddelande.

Kungl. Maj:ts beslut att bifalla framställningen från de kommunala myndigheterna i Ystad synes vara väl motiverat, då frågan om stadens läggande under landsrätt i en nära framtid kan bli va aktuell.

Då därtill kommer att såväl magistraten i Ystad som länsstyrelsen i Malmöhus län samt hovrätten för Skåne och Blekinge icke haft något att mot förslaget erinra, ha vi icke ansett oss kunna biträda den gjorda anmärkningen.

III.

Vid punkten 3:o i utskottets memorial

av herrar *Hallén, Strömberg, Sandegård, Larsén, O. Fredrik Ström, Borg, Andersson* i Igelboda, *Vougt* och *Svensson* i Landskrona, som anfört:

Den från sitt fartyg förrymde tysken S. erhöll den 25 november 1933 av vederbörande landsfiskal föreläggande att inom fyra dagar lämna Sverige. Den 28 i samma månad — alltså på fjärde dagen av den för S. utsatta fristen — erhöll socialministern av enskilda personer meddelande om att enligt deras mening risk föreläge för att S. skulle komma att *avvisas* ur riket enligt § 21 i lagen om utlännings rätt att här i riket vistas, och att detta kunde, utan länsstyrelsens hörande, komma att ske trots den i lagen ang. utlännings rätt att i riket vistas § 24 *intagna bestämmelsen* att utlännings icke må »befordras till det land, varifrån han hit inkommit» om »han där sannolikt skulle tilltalas eller straffas för politiskt brott.»

Då lagen här endast talar om *sannolikhet* har det hänt att underordnade polismyndigheter kunnat genom att icke sätta tilltro till vederbörande utlännings egna uppgifter komma i konflikt med den i den ovan citerade bestämmelsen uttalade asylrättens verkliga anda och mening.

Vi ha icke kunnat anse att socialministern, då han i detta fall för hävdande av asylrätten personligt sänt landsfiskalen ett telegram, förfarit på sådant sätt att något skäl till anmärkning föreligger.

Vi kunna ej heller tillägna oss utskottsmajoritetens uppfattning att »genom statsrådet Möllers förvällande den lagliga handläggningen av förevarande förpassningsärende avbrutits». Om statsrådet icke ingripit skulle landsfiskalen, då han, enligt vad det nu framgått, förfarit efter bestämmelserna om *förpassning* ur riket, haft att anmäla till länsstyrelsen att den ifrågavarande utlännings icke lytt föreläggandet att lämna riket. Samma åtgärd har han haft att vidtaga även efter att ha erhållit statsrådets telegram.

Vi finna således att ärendet icke varit av beskaffenhet att böra föranleda anmärkning.

IV.

Vid punkten 4:o i utskottets memorial

1) av herr *Reuterskiöld*, som anfört:

Även om tillstyrkandet av Kungl. Maj:ts beslut angående behandlingen av de s. k. sekundärt arbetslösa icke skulle stå i fullgod överensstämmelse med de i riksdagens anslagsbeslut åsyftade direktiven, kunna dock, såsom även skett, skäl anföras för en motsatt tolkning. Utskottets beslut om anmärkning grundas heller icke på någon tolkning av dessa direktiv, utan därpå, att tillstyrkandet av det beslut, som fattats, icke behörigen beaktat berättigade samhällsintressen.

Emellertid måste varje utskottsanmärkning i dechargeärenden, ehuru med nödvändighet anknuten till ett rådslag i det förflutna, tillika åsyfta en ändring av praxis för framtiden till något, som utskottet anser bättre eller rikigare.

I nu föreliggande fall kan dock en anmärkning icke hava dylikt syfte eller erhålla sådan verkan, i det att direktiven för arbetslöshetsanslagens användning under följande år icke bero av praxis beträffande de under 1933/1934 gällande direktiven, utan av de direktiv, som utformas för 1934/1935 genom annat med denna frågas beredning arbetande utskott. Härtill kommer, att just i detta fall frågan om direktivens oförändrade bibehållande eller deras omformulering i anledning av praxis och särskilt av nu omhandlade beslut av Kungl. Maj:t, motionsvis dragits under riksdagens prövning, men, såsom naturligt är, hänvisats icke till konstitutionsutskottet, utan till statsutskottet. Skulle statsutskottet och därefter riksdagen finna en förändring av nuvarande direktiv sådana de blivit tillämpade ej vara behöfvig, undanryckes därigenom grunden för konstitutionsutskottets anmärkning. Skulle åter en ändring finnas lämplig, blir utskottets anmärkning överflödig. Jag har därför icke ansett mig böra biträda anmärkningsbeslutet.

2) av herrar *Strömberg, Oscar Gottfrid Karlsson, Källman, Västberg, Andersson* i Igelboda, *Fast, Voug, Nordström* och *Törnkvist* i Bjuv, som anfört:

För utskottets påstående om att Kungl. Maj:ts beslut icke står i god överensstämmelse med grunderna för konfliktdirektiven, har utskottet icke förbringat bevisning. Icke heller ha några skäl förebragts för utskottets uttalande om att Kungl. Maj:ts beslut vore av beskaffenhet att medverka till en förlängning av en pågående arbetskonflikt och därmed vore till skada för näringslivet.

Då vi anse, att utskottets anmärkning saknar fog, och då vi funnit, att Kungl. Maj:ts beslut står i fullgod överensstämmelse med av riksdagen beslutade direktiv, ha vi icke kunnat biträda utskottets beslut om anmärkning i förevarande punkt.

V.

Vid p u n k t e n 5:o) i utskottets memorial

1) av herrar *Hallén, Strömberg, Oscar Gottfrid Karlsson, Sandegård, Källman, Borg, Fast* och *Voug*, som anfört:

Till 1933 års riksdag anmälde konstitutionsutskottet, att utskottet funnit skäl föreligga till anmärkning mot vederbörande statsråd, enär denne tillstyrkt Kungl. Maj:t att förklara en del i mogenhetsexamen underkända elever såsom godkända i studentexamen.

Det förfarande, som 1932 inleddes och som påtalades av konstitutionsutskottet vid fjolårets riksdag, har fortsatt även under 1933. Vi kunna i fråga om de nu av utskottet påtalade fallen i allt väsentligt understryka vad konstitutionsutskottet i förevarande hänseende då yttrade. Då konstitutionsut-

skottet sålunda redan förut påtalat en praxis som utskottet funnit olämplig, ha vi ansett att utskottet i stället för att göra anmärkning mot vederbörande statsråd enligt § 107 regeringsformen bort i ingressen till årets dechargememorial för riksdagen erinra vad som sålunda förekommit.

2) av herr *Pehrsson* i Göteborg.

3) av herr *Svensson* i Landskrona.

B. Reservationsvis framställda anmärkningsyrkanden.

VI.

(Protokoll över justitiedepartementens ärenden den 12 maj 1933.)

1) av herr *Reuterskiöld*, som, med instämmande av herrar *Sundberg*, *Mellén*, *Rydberg*, *Hagström*, *Magnusson* i Tumhult, *Petersson* i Broaryd, *Lundqvist* i Rotebro och *Gustafsson* i Välsnäs, ansett att utskottet bort uttala följande:

Genom kungl. förordningen angående antagande av släktnamn den 5 december 1901 med däruti sedermera genom kungl. kungörelser gjorda ändringar har förordnats, att den, som vill antaga annat släktnamn än det, som för honom finnes antecknat i kyrkoboken, skall göra ansökan hos Konungen om godkännande av det nya namnet. Ansökan om godkännande av nytt släktnamn må ej bifallas, där det nya släktnamnet bäres av annan släkt och tillika är av mera egenartad beskaffenhet eller därest detsamma kan väcka anstöt. Dessa ärenden skola inför Konungen föredragas av statsrådet och chefen för justitiedepartementet.

Då denna förordning utan riksdagens hörande utfärdades, angavs i statsrådsprotokollet uttryckligen att den icke avsåge att ingripa på det civilrättsliga området, utan allenast att, i fråga om kyrkobokföringen införa bestämmelser, som vore ägnade att hindra en person att i prästbetyg och därmed i officiella handlingar få sig benämnd med annat namn än det som en gång blivit för honom kyrkobokfört eller ock i viss ordning godkänts som hans släktnamn. Kyrkobokföringen skulle alltså vara det grundläggande för behörigheten att använda släktnamn.

I underdånig ansökning den 11 maj 1933 hemställde en person — under förmälan att han före ikraftträdande av ovan omförmälda kungl. förordning antagit namnet X, därom anteckning skett i kyrkobok — att detta namn, som icke vore egenartat och bures av ett icke ringa antal olika svenska familjer, måtte godkännas som släktnamn för honom och hans hustru.

Efter föredragning och tillstyrkan av statsrådet Schlyter, såsom chef för justitiedepartementet, biföll Kungl. Maj:t genom beslut den 12 maj 1933, nr 57 ¹/₂, denna ansökning.

Utskottet finner det anmärkningsvärt, att denna ansökning av Kungl. Maj:t upptogs till prövning, då densamma ju icke avsåg godkännande av nytt släktnamn. Namnet X var ju redan för sökanden infört i kyrkoboken och sökanden ägde alltså, utan Konungens godkännande använda sig av det-

samma. Kungl. Maj:t har genom beslutet i fråga icke kunnat förläna sökanden annan befogenhet att använda sig av släktnamnet X än den han redan ägde. Beslutet måste följaktligen anses som en ren nullitet.

Ehuru beslut av detta slag väl icke borde ifrågakomma, skulle utskottet näppeligen gjort någon anmärkning mot förfarandet, därest icke beslutet avsett något mera än bekräftande av den befogenhet att använda sig av släktnamnet X, som sökanden redan vunnit genom kyrkobokföringen. Att emellertid en sådan avsikt förelegat framgår av en av statsrådet Undén författad till grund för beslutet liggande bland handlingarna i ärendet befinnlig promemoria, som, efter utbytande av släktnamnet mot beteckningen X, lyder sålunda:

P. M.

angående godkännande av namnet X.

1. Kan en ansökan upptagas till prövning, oaktat sökanden redan har sitt namn antecknat i kyrkobok?

Ja. Förordningen handlar ej blott om anteckning i kyrkobok. Den avser att uttömmande reglera sättet för godkännande av släktnamn. Jfr Ebersteins sakkunnigbetänkande s. 25.

2. Vad innebär i så fall regeln i § 6 om anmälan till kyrkobok, därest det godkända namnet redan är infört i kyrkobok?

Tydligen skall en sådan anmälan medföra att anteckning sker om Kungl. Maj:ts godkännande och dag därför.

3. Kan namnet X godkännas enligt § 3?

Huruvida detta namn är »av mera egenartad beskaffenhet» är en omdömesfråga. Det bäres i varje fall av åtskilliga släkter.

Vid prövningen bör nämligen inverka, att sökanden burit namnet före tillkomsten av 1901 års förordning. Obs. att enligt Ebersteins sakkunnigutredning, som synes ha utgjort en kodex i namnfrågor för justitiedepartementet, särskilt medgives rätt för dem, som före $\frac{1}{1}$ 1902 begagnat ett namn, att få sådant namn godkänt (5 § 2 mom. i förslaget).

Obs. vidare att namnförordningen är utfärdad i administrativ väg och sålunda kan tillämpas extensivt, om skäl därtill finnes. Föreliggande fall torde enligt upplysningar från vederbörande tjänstemän vara *det första i sitt slag* och bör sålunda prövas efter sin egenart.

4. Kan ett godkännande anses sakna betydelse med hänsyn till senare rättegång?

Frågan kanske är tvivelaktig. Men i Ebersteins betänkande framhålles, att talerätt icke bör kunna ifrågakomma mot ett i laga ordning godkänt släktnamn. Se sid. 90. Ytterligare bör framhållas att, om Kungl. Maj:t i statsrådet förklarat namnet ej vara av mera egenartad beskaffenhet (§ 3), lär detta ej kunna desavoueras av Kungl. Maj:t i högsta domstolen.

Konklusion.

En ansökan av X om godkännande av namnet bör bifallas.

Underdånigst

Ö. U.

Promemorian och vissa andra omständigheter synas ge vid handen att Kungl. Maj:t med beslutet avsett att förläna sökanden en *rätt* till släktnamnet X, som sedan icke skulle kunna i rättegång eller eljest fråntagas honom.

Denna uppfattning är uppenbarligen felaktig. Utom i vissa undantagsfall är rättigheten till namn av rent privaträttslig natur och vid tvist beroende av domstols prövning. Denna namnrätt får icke förblandas med den förvaltningsrättsliga namnregistreringen enligt 1901 års förordning. De förvaltningsåtgärder, som ankomma på Kungl. Maj:t enligt denna förordning, kunna icke på sätt i promemorian antydes få något som helst inflytande vid bedömandet av namnrätten vid domstol. Och den rätt, Kungl. Maj:t har att tilldela person visst namn vid tillämpning av § 37 R.F., utövas icke i enlighet med 1901 års namnregistreringsförordning.

Vad i promemorian anförts därom att 1901 års förordning är utfärdad i administrativ väg och sålunda kan tillämpas extensivt, föranleder utskottet att undersöka i vad mån dispens eller nådeförfarande kan vinna tillämpning i ett fall som detta. Givet är att Kungl. Maj:t icke i nådeväg kan *tillägga* en person visst namn, då ju namnrätten är privaträttslig och annans rätt därigenom kan kränkas. Däremot kan Kungl. Maj:t i fall, då enligt släktnamnsförordningen hinder möter för registrering av *nytt* släktnamn, t. ex. om detta är egenartat, på grund av föreliggande omständigheter av nåd medgiva att namnet ändock må registreras. I varje fall synes lagstiftningen å ifrågavarande område icke giva rum för en »extensiv» tillämpning i den riktning som ägt rum i detta ärende.

Då det är av vikt tillse att vid prövning av ärenden enligt släktnamnsförordningen besluten icke givas större räckvidd än författningen och Kungl. Maj:ts befogenhet därutöver i varje fall medgiva, har utskottet icke kunnat undgå att i detta ärende göra anmärkning enligt 107 § regeringsformen mot föredragande departementschefen statsrådet Schlyter, vilket utskottet får för riksdagen

anmäla.

2) av herrar *Sundberg, Mellén, Rydberg, Per Andersson, Hagström, Magnusson* i Tumhult, *Petersson* i Broaryd, *Lundqvist* i Rotebro och *Gustafsson* i Välsnäs, vilka anförde:

Med hänvisning till den under 1) här ovan reservationsvis gjorda anmärkningen mot chefen för justitiedepartementet statsrådet Schlyter i anledning av Kungl. Maj:ts beslut *den 12 maj 1933*, varigenom, efter ansökan av en person, för honom och hans hustru godkänts släktnamnet X, få vi, som anse att även den förberedande handläggningen av detta ärende icke varit tillfredsställande, i detta avseende anför följande.

Ansökningen i ärendet är dagtecknad den 11 maj 1933, inkom till justitiedepartementet den 12 maj och bifölls av Kungl. Maj:t samma dag. I detta departement föres ett s. k. namndiarium, däri ansökningar om godkännande av släktnamn införas för varje dag i namnens bokstavsföljd. Detta införande

måste givetvis ske på en gång efter expeditionstidens slut, ty eljest skulle bokstavsföljden icke kunna upprätthållas. Vid granskning av namndiariet för den 12 maj, som upptager fyra namn, befinnes att de tre första namnen införts i bokstavsföljd, men icke det sista namnet X, ehuru detta enligt bokstavsföljden skulle uppförts före ett av de tre andra. Härav skulle kunna dragas den slutsatsen att ärendet ifråga icke inkommit och diariesförts förr än efter expeditionstidens slut och alltså senare än den samma dag hållna konseljen, däri ärendet avgjordes. Ärendet var icke heller uppfört på ursprungliga listan över justitiedepartementsärenden, som skulle föredragas i konseljen den 12 maj, utan har blivit senare tillsatt å listan antingen omedelbart före konseljen eller efteråt. Ärendet har också på grund härav blivit protokollfört under ett halvnummer 57 $\frac{1}{2}$. Bland handlingarna i detta ärende förekommer en av konsultativa statsrådet Undén upprättad P. M., intagen under 1) här ovan. Denna är icke dagtecknad och icke heller försedd med stämpel när den inkommit till departementet. Det förtjänar vidare anmärkas, att av de den 12 maj diariesförda ärendena om godkännande av släktnamn endast det, som rörde släktnamnet X, vunnit omedelbart avgörande, medan de övriga avgjorts vid en senare tidpunkt.

Det knapphändiga sätt, varå detta ärende alltså behandlats och avgjorts, är ägnat att väcka betänkligheter, i synnerhet då man forskar efter anledningen till förfarandet. Av handlingar, som ställts till vårt förfogande, framgår, att ärendet behandlats med denna osedvanliga skyndsamhet av viss anledning, som icke kan sägas vara av legitim beskaffenhet och som i stället bort föranleda dröjsmål med prövningen, om en sådan överhuvud taget varit nödvändig.

Vi tillåta oss härjämte erinra om herr K. J. Ekmans uti 1931 års konstitutionsutskotts betänkande reservationsvis gjorda erinran om att uti nu ifrågasvarande departements protokoll vissa ärenden försetts med dubbla nummer, utan att skälet därtill kunnat av protokollet inhämtas. Detta förhållande försvårar granskningen av statsrådsprotokollen. Granskningen avser nämligen bl. a. att kontrollera att icke något i konseljen fattat beslut blivit ur protokollet uteslutet och att icke något beslut i protokollet obehörigen införts. Anmärkningen rörande dubbla nummer gäller i lika mån halvnummer, som här blivit använt.

På grund av vad sålunda anförts, anse vi att anmärkning bort av utskottet göras enligt § 107 regeringsformen mot föredragande departementschefen statsrådet Schlyter i anledning av den förberedande handläggningen av ifrågasvarande ärende.

VII.

(Protokoll över justitiedepartementsärenden den 30 juni
och den 10 november 1933.)

av herr *Mellén*, som med instämmande av herrar *Sundberg*, *Anton Pettersson*, *Magnusson* i Tumhult, *Petersson* i Broaryd, *Lundqvist* i Rotebro och *Gustafsson* i Välsnäs anförte:

Den 24 september 1932 utnämndes presidenten i hovrätten över Skåne och Blekinge K. Schlyter till statsråd och chef för justitiedepartementet. Samtidigt förklarade Kungl. Maj:t, att de statsråd, som vore innehavare av ämbeten, skulle, i den mån ej annat förordnades, fortfarande bibehålla desamma, dock med skyldighet att avstå från därmed förenade löneförmåner.

I särskilda ansökningar den 27 juni och den 30 oktober 1933 anhöll Schlyter med åberopat stöd av 3 kap. 27 § i avlöningsreglementet den 22 juni 1921 för befattningshavare vid statsdepartementen och vissa andra verk, tillhörande den civila statsförvaltningen, att Kungl. Maj:t måtte tillerkänna honom ersättning för i samband med hans förflyttning från Malmö till Stockholm uppkomna kostnader med tillhoppa 6,393 kronor 65 öre. Till stöd härför anfördes, att Schlyter, som från den 1 november 1932 förhyrt våning i Stockholm, först från och med den 1 november 1933 kunnat få sin förutvarande våning i Malmö uthyrd. Schlyters hyresutgifter hade fördenskull utgjort för tiden $\frac{1}{11}$ 1932— $\frac{30}{6}$ 1933 3,333 kronor 33 öre i Stockholm och 3,088 kronor 15 öre i Malmö samt för tiden $\frac{1}{7}$ — $\frac{31}{10}$ 1933 1,400 kronor i Stockholm och 1,413 kronor 14 öre i Malmö. I anledning härav hemställde Schlyter om ersättning för dubbelhyra med tillhoppa 4,488 kronor 15 öre. Återstoden av begärda ersättningen utgjorde till 1,765 kronor kostnad för transport och inpackning samt uppackning av möbler och till 140 kronor 50 öre utgift för resebiljetter och sovvnagsbiljetter för hustru, två barn och två hembiträden.

Genom särskilda beslut den 30 juni på föredragning av statsministern Hansson och den 10 november 1933 på föredragning av statsrådet Levinson har Kungl. Maj:t tillerkänt statsrådet Schlyter det begärda beloppet att utgå av andra huvudtitelns anslag till rese- och traktamentspenningar.

I ärendet ha yttranden avgivits av statskontoret, vilket tillstyrkt bifall till ansökningen. I sitt först avgivna yttrande anförde statskontoret bland annat: »Vid tillträdandet av statsrådsämbetet var Schlyter i egenskap av president i hovrätten över Skåne och Blekinge uti avlöningshänseende hänförd till den under 3 kap. 9 § i avlöningsreglementet intagna löneplanen. I enlighet med vad som föreskrivits uti 8 § 2 stycket *torde han* följaktligen *kunna* förklaras berättigad att komma i åtnjutande av flyttning ersättning enligt vad därom stadgats uti 27 § i avlöningsreglementet samt i de utav Kungl. Maj:t i ämnet utfärdade närmare bestämmelser, vilka återfinnas i 6 § i kungörelsen den 26 juni 1925 (nr 357) med tilläggsbestämmelser till avlöningsreglementet.»

Denna tolkning av bestämmelserna å ifrågavarande område grundar sig uppenbarligen på en praxis, enligt vilken rätt till flyttning ersättning i vissa fall medgivits utan att bestämmelser därom varit utfärdade.

Emellertid är det att märka, att i anledning av riksdagens revisorers uttalande rörande den osäkerhet, som råder i fråga om rätten till flyttning ersättning, 1932 års riksdag hemställt, att Kungl. Maj:t måtte taga under övervägande, huruvida icke gällande föreskrifter rörande rätten till flyttning ersättning borde omarbetas i syfte att vinna full tydlighet beträffande de fall, där sådan rätt förefinnes, samt huruvida det i övrigt bör tillkomma Kungl. Maj:t att i särskilda fall medgiva utbetalande av flyttning ersättning.

Det förefaller under sådana förhållanden anmärkningsvärt, att Kungl. Maj:t, som icke för riksdagen framlagt något förslag till ordnande av förhållandena å området, likväl ansett sig kunna bifalla en ansökan om flyttningssersättning i detta synnerligen tvivelaktiga fall.

Enligt min mening saknar den praxis, som eventuellt ligger till grund för statskontorets yttrande, stöd av lag. 3 kap. i avlöningsreglementet om flyttningssersättning torde ej lagligen kunna tillämpas vid förflyttning till andra ämbeten eller tjänster än de i samma kapitel avsedda, och dit höra ej statsrådsämbeten.

Statsrådet Schlyter kan för övrigt icke anses ha vunnit befordran till högre befattning i den mening, som i avlöningsreglementet avses. Han innehar fortfarande presidentbefattningen i skånska hovrätten men har erhållit Konungens förtroendeuppdrag att tills vidare vara hans rådgivare. Han har icke varit skyldig att åtaga sig förtroendeuppdraget. Övergång till statsrådsämbete är något som faller helt utanför ramen för avlöningsreglementet. Såsom ett särskilt skäl för återhållsamhet vid behandlingen av ifrågavarande ärenden borde ha övervägts den omständigheten att beträffande statsråd, som icke äro ämbetsmän eller ämbetsmän med rätt till flyttningssersättning, nu icke finnes någon som helst grund eller praxis för medgivandet av flyttningssersättning, oaktat även dessa statsråd ju kunna ha lika stort behov av sådan ersättning. Man måste ju fråga sig, varför vissa statsråd skola ha företräde framför sina kolleger i detta avseende. Det bör också uppmärksammas att statsrådsavlöningen i nu ifrågavarande fall är avsevärt högre än presidentlönen.

Med anledning av vad ovan anförts, och då enligt mitt förmenande Kungl. Maj:t icke bort tillerkänna Schlyter det begärda beloppet 6,393 kronor 65 öre i flyttningssersättning, har jag inom utskottet yrkat anmärkning enligt § 107 regeringsformen mot de vid beslutet den 30 juni och 10 november 1933 föredragande statsråden, statsminister Hansson respektive statsrådet Levinson.

VIII.

(Protokoll över socialärenden den 5 maj 1933.)

av herr *Reuterskiöld*, som med instämmande av herr *Sundberg* anförte:

I en den 30 mars 1927 dagtecknad framställning till överståthållarämbetet anförde rektorerna vid vissa högre läroverk och realskolor i Stockholm bl. a., att åtskilliga antikvariat i huvudstaden i stor omfattning av skolungdom inköpte böcker, vilka icke vore på rättmätigt sätt åtkomna. En oärligt tillägnad bok kunde i de flesta fall utan vidare omsättas i kontanter på ett antikvariat. Några efterräkningar för säljaren vore knappast att vänta, ty några frågor ställdes icke till honom angående honom själv, hur boken åtkommits, om han erhållit målsmans tillstånd till försäljningen o. s. v. Det vore sedermera ytterst svårt för lärare eller föräldrar att från antikvariatet erhålla upp-

gifter, ledande till identifiering av säljaren. Nyligen hade inträffat, att inom få veckor i en enda skola försvunnit ett dussin lexika, av vilka två återfunnits i antikariatet, men ingen som helst upplysning om åtkomsten hade där stått att vinna. Det vore tydligt, att en så bedriven affärsrörelse vore synnerligen skadlig för ungdomens moral, och rektorerna hade en rik erfarenhet av de konsekvenser, den medförde för ungdomen och hemmen.

Vissa antikariat uppgåvos sinsemellan ha överenskommit att vid inköp av böcker från minderåriga skulle företes skriftligt medgivande till försäljningen från målsman. Denna överenskommelse tillämpades dock för det dåvarande endast i undantagsfall, och där den tillämpades, vore den knappast av någon betydelse, när man syntes godtaga intyg hur föga upplysande som helst. Antikariatet tycktes ej föra någon inköpsjournal, innehållande förteckning över inköpta böcker. En dylik syntes dock vara nödvändig. På grund av vad sålunda anförts och då den verksamhet, som skildrats, påtagligen vore av samhällsskadlig art, vädjade rektorerna till överståthållarämbetet att snarast möjligt vidtaga eller befordra åtgärder i syfte att rörelsen vid antikariatet ställdes under effektiv kontroll.

Över denna framställning hördes åtskilliga myndigheter, av vilka bl. a. undersöktes, huruvida kungl. förordningen den 28 maj 1918 ang. handel med vissa begagnade föremål m. m. kunde vinna tillämpning jämväl beträffande den antikvariska bokhandeln.

Ärendet anmälades i statsrådsberedningen den 18 november 1931, varvid detsamma överlämnades till socialdepartementet, då handelsdepartementets chef icke ansåg ändringar i förordningen den 28 maj 1918 böra vidtagas, men väl skäl föreligga för uppmaning till antikariatet från vederbörande polismyndigheter.

Ärendet föredrogs sedan i konselj först den 5 maj 1933 av chefen för socialdepartementet, statsrådet Möller, som hemställde, att Kungl. Maj:t ville med anledning av vad i ärendet förekommit *anbefalla* samtliga länsstyrelser att genom polismyndigheten i städerna uppmana innehavare av antikariat att, innan inköp av böcker från minderåriga komme till stånd, inhämta skriftligt eller muntligt intyg av målsman eller annan vederbörande att denne icke hade något att invända mot den minderåriges försäljning av böckerna. Kungl. Maj:t fattade beslut i överensstämmelse härmed.

Detta beslut är synnerligen anmärkningsvärt. I 1 § 12 mom. tryckfrihetsförordningen stadgas, att intet hinder får finnas för bokhandels idkande samt att för en skrifts förtrytande andra hinder ej få finnas än de uti 4 § tryckfrihetsförordningen omförmälda. Av detta stadgande framgår att det icke är möjligt att utan grundlagsändring underkasta de antikvariska bokhandelsaffärerna några kontrollföreskrifter.

Detsamma måste även gälla ingripanden av det slag, varom nu är fråga. Det måste under sådana förhållanden anses betänkligt, att Kungl. Maj:t, som ansett sig grundlagsenligt förhindrad att själv utfärda föreskrifter i ämnet av politinatur, det oaktat anbefallt länsstyrelserna att genom underlydande polismyndigheter *uppmana* antikariatet att iakttaga vissa av Kungl. Maj:t

antydde regler. Det är visserligen sant, att polismyndighet mångfaldiga gånger nödgats söka på uppmaningens väg åstadkomma och verkligen också lyckats åstadkomma åtskilligt gott utan direkta bud eller förbud, men alla sådana åtgärder ske då på myndighetens eget ämbetsansvar. I nu föreliggande fall har detta ansvar upphört därigenom att *Kungl. Maj:t anbefallt* åtgärderna och vederbörande myndighet sålunda blivit pliktig vidtaga dem i trots av deras oförenlighet med grundlagen. I vanliga fall borde ett sådant handlande karakteriseras såsom befallning om åsidosättande på en omväg av grundlagen, men även om en dylik karakteristik i detta fall ej vore fullt riktig, innebär dock departementschefens hemställan ett försök att i annan ordning än den enda tillåtna — lagändringens väg — åstadkomma samma resultat som genom en lagändring. Om detta försök skulle lyckas förutsätter detsamma, att uppmaningarna strikt efterföljas; men om så icke sker, utan antikvariatet, som icke kunna genom dylika uppmaningar förpliktas, helt enkelt underlåta att följa dem, så blir den oundvikliga följden, att både polismyndighetens och Kungl. Maj:ts auktoritet försvagas och undergräves. Därjämte är möjligt, att det ansvar för missbruk av ämbetsmakt, som i vissa fall skulle kunna inträda, om myndigheten söker upprätthålla auktoriteten, icke kan göras gällande, eftersom genom Kungl. Maj:ts beslut myndighetens självansvar upphört. Det enda ansvar, som återstår, är det konstitutionella, och detta kan endast vid granskningen av 1933 års statsrådsprotokoll komma i betraktande.

Då jag ansett, att detta sätt att kringgå lag och att sätta s. k. praktiska synpunkter i lagens ställe är oriktigt, har jag yrkat, att utskottet skulle, av rent principiella skäl, göra anmärkning mot föredragande departementschefen, statsrådet Möller, jämlikt § 107 regeringsformen.

IX.

1) av herrar *Sundberg, Björkman, Bergman, Ehrnberg, Mellén, Lindskog, Björck* i Kristianstad och *Gustafsson* i Välsnäs, vilka anförde:

Den 29 mars 1933 förordnade Kungl. Maj:t en kommission att medla i uppkomna avtalstvister mellan Svenska byggnadsindustriförbundet och vederbörande fackförbund. Den 15 augusti 1933 framlade den tillsatta kommissionen förslag till medling. Då detta icke vunnit parternas godkännande, översändes den 20 september 1933 till parterna ett nytt medlingsförslag, undertecknat av P. Albin Hansson och Gustav Möller. Detta medlingsingripande motiveras bl. a. med, att »konflikten inom byggnadsindustrin lägger hinder i vägen för igångsättandet av betydande arbeten, som av riksdagen beslutats till avhjälpande av arbetslösheten».

I särskilda skrivelser den 8 och 15 februari 1934 har konstitutionsutskottet infordrat handlingarna i ärendet. Till svar på dessa skrivelser har meddelats, dels att inga handlingar till ärendet den 29 mars finnas (medlingskommissionens tillsättande), dels ock att utöver utskottet tillställda handlingar i ärendena den 6 augusti 1933 nr 64 (innefattande skrivelse från en av kommissionens

medlemmar om entledigande från medlemskap i kommissionen) och den 12 januari 1934 nr 65 (innefattande ordförandens i kommissionen skrivelse) icke finnas några ytterligare handlingar avseende åtgärder från regeringens sida för biläggande av omförmälda konflikt.

Härav framgår, att den till parterna ställda skrivelsen från herrar P. Albin Hansson och Möller jämte därtill fogat medlingsförslag icke såsom föreskrives i § 7 regeringsformen för alla regeringsärenden utom kommandomål föredragits inför Konungen i statsrådet.

Att detta ärende av statsministern Hansson och statsrådet Möller själva betraktats som ett regeringsärende framgår av deras uttalanden vid remissen av statsverkspropositionen vid årets riksdag. Hans excellens statsministern yttrade därvid bl. a. i andra kammaren om detta medlingsingripande: »Jag är alltjämt övertygad om att regeringens ingripande var nödvändigt — — — det förslag, som regeringen framlade — — —. När regeringen efter anmälan från förlikningskommissionens sida ingrep — — —.» Herr statsrådet Möller yttrade bl. a. i första kammaren: »Under sådana omständigheter ville regeringen i detta speciella fall göra ett försök till en medling — — —.»

Det är sålunda tydligt, att statsministern och statsrådet Möller själva uppfattat sitt ingripande som ett regeringsingripande och räknat med att få det så betraktat och bedömt.

Det hade under sådana omständigheter varit deras klara och oomtvistliga skyldighet att efterkomma det kategoriska stadgandet i regeringsformen därom, att *alla* regeringsärenden med undantag allenast för kommandomålen skola inför Konungen i statsrådet föredragas och där avgöras. Jämlikt § 10 regeringsformen hade det också varit tillbörligt att innan ärendet avgjordes inhämta den tillsatta medlingskommissionens yttrande.

Då statsministern och socialministern vid detta ärendes handläggning icke iakttagit den ordning regeringsformen föreskriver, ha vi inom utskottet yrkat anmärkning enligt § 107 regeringsformen mot statsministern Hansson och statsrådet Möller.

2) av herrar *Sundberg, Björkman, David Pettersson, Ehrnberg, Magnusson* i Tumhult, *Olsson* i Mora, *Lindskog* och *Björck* i Kristianstad, vilka anförde:

Då statsminister Hansson och statsrådet Möller genom skrivelse av den 20 september 1933 och därtill fogat medlingsförslag i den pågående byggnadskonflikten i sin egenskap av statsråd ingrepo för att bilägga konflikten, innehöll deras medlingsförslag på viktiga punkter avvikelser från det av den av Kungl. Maj:t tillsatta medlingskommissionen tidigare avgivna förslag. De båda statsrådets ingripande måste under sådana omständigheter uppfattas som ett underkännande av medlingskommissionens uppfattning om den rätta vägen för en lösning av konflikten. Det är påtagligt, att regeringen därmed åstadkommit skada för den auktoritet medlingsinstitutet måste äga för att med framgång kunna fullfölja sin viktiga uppgift. Denna skada hade med hänsyn till kommissionens auktoritet icke blivit mindre utan snarare större, om regeringsingripandet — såsom statsråden avsågo — lett till ett biläggande av

konflikten. Bland arbetsgivarna förefinnes den uppfattningen, att statsråden genom sitt ingripande förlängde konflikten. Arbetsreparten vidhöll envist statsrådets medlingsförslag och ansåg sig icke böra gå längre i medgivanden. Först när arbetsgivareparten hotade att utvidga konflikten genom en lock-out, kunde uppgörelse ernås.

Då det ur samhällets synpunkt och i arbetsfredens intresse är av allra största vikt, att förliknings- och medlingsinstitutet icke skadas i sina grannliga uppgifter, måste detta statsrådets ingripande betecknas som oskickligt och beklagligt. Det hade varit mycket begripligt, om kommissionen efter statsrådets ingripande i den uppgift, som blivit åt kommissionen anförtrodd, av sagt sig sitt uppdrag. En sådan avsägelse skulle emellertid, hur naturlig den från kommissionens synpunkt än varit, ytterligare tilltrasslat läget och skapat nya svårigheter för uppgörelsen.

Då vi anse, att statsråden vid detta ingripande icke med oväld och skicklighet sitt förtroendeämbete utövat och att ingripanden av denna art måste på ett ödesdigert sätt skada förlikningsmännens auktoritet och sålunda icke befrämja rikets sannskyldiga nytta, ha vi inom utskottet yrkat anmärkning enligt § 107 regeringsformen mot statsminister Hansson och statsrådet Möller.

X.

(Protokoll över finansärenden.)

av herrar *Bergman, Olsson* i Mora och *Lindmark*, vilka anförde:

Vi hava uppmärksammat att Kungl. Maj:t efter besvär över överståthållarämbetets i Stockholm konsekventa avslag på en mängd framställningar från viss person om rätt till spritutskänkning i förening med kabaret och dans nattetid intill kl. 3 f. m. å ett hotell i Stockholm, i de allra flesta fall bifallit besvären och således i realiteten givit tillstånd till ifrågavarande många nattliga nöjeställningar i förening med utskänkning. Sökandens framställningar ha vanligen gällt två kvällar i veckan, varvid hotellet för sin del uppställt det villkoret att ingen inskränkning skulle få ske i den rätt till offentliga dansaftnar med utskänkning, vartill hotellet förut fått tillstånd.

Vad lagstiftningen uppenbarligen avsett som undantag synes på detta sätt i fara att övergå till regel.

I § 55 mom. 2 K. F. den 14 juni 1917 ang. försäljning av rusdrycker stadgas:

»2. Vid offentligt skådespel eller varieté, cirkus- eller annan dylik föreställning eller, med undantag av konsert, vid vilken uteslutande utföres instrumentalmusik, varje annan föreställning, till vilken allmänheten har tillträde, eller vid offentlig danstillställning må utskänkning av rusdrycker icke ske i lokal eller å plats, där föreställningen eller danstillställningen äger rum, eller i annan lokal, som med förstnämnda lokal står i inre förbindelse; dock

må K. B., efter magistratens eller kommunalnämndens hörande, för särskilt tillfälle medgiva undantag från det sålunda meddelade förbudet.»

Enligt § 95 skall vad som enligt nämnda lagrum tillhör magistrats handläggning tillkomma poliskammare i stad där sådan finnes. I Stockholm är överståthållarämbetet poliskammare.

Besvär över beslut enligt § 55 mom. 2 föres hos Kungl. Maj:t i statsrådet och inges till finansdepartementet.

Sedan överståthållarämbetet i ett flertal fall icke funnit skäl lämna bifall till ansökningar från olika personer och sammanslutningar att vid vissa offentliga tillställningar å utskänkingslokaler i Stockholm få utskänka rusdrycker, i vad ansökningarna avsåge tillstånd att vid ifrågavarande offentliga »danstillställning» utskänka rusdrycker hava vederbörande däröver anfört besvär hos Kungl. Maj:t. Kungl. Maj:t har i anledning härav genom särskilda beslut, »enär i förekommande fall anledning icke förelegat att vägra» (eller »finner i förevarande fall anledning föreligga att lämna») tillstånd till utskänkning av rusdrycker, prövat rättvist att, med upphävande av överståthållarämbetets vederbörande resolutioner, i vad dessa överklagats, visa ärendena i dessa delar åter till överståthållarämbetet för förnyad handläggning.

I nedanstående förteckning upptagas här åsyftade av Kungl. Maj:t under 1933 avgjorda ärenden, samtliga gällande besvär av en f. d. teaterdirektör, här nedan betecknad N. N.

Kungl. Maj:ts beslut dag och nr	Sökande	Dagar, som avses i ansökningen	Lokal	Överståthållar-ämbetets		Kungl. Maj:ts beslut
				beslut	yttrande	
27/2 2	Direktören N. N.	4 och 11 mars	Hotel Atlantic	icke bifall	avstyrker	besvären bifallna
28/4 32	»	6 och 13 maj	»	»	»	» »
19/5 56	»	24 och 27 maj	»	»	»	» »
14/6 5	»	14, 17, 21 o. 24 juni	»	»	»	» »
21/7 12	»	19, 22, 26 o. 29 juli (den 19/7 sedermera utbytt mot 5 augusti)	»	»	»	» »
22/9 29	»	30 sept. samt 4, 7, 11, 14 o. 18 oktober	»	»	»	besvären bifallna betr. 30 sept. samt 4 o. 7 okt.
6/10 10	»	d:o (tillställn. 4 okt., som inställts, anhålles utbytt mot 14 okt.)	»	»	»	besvären bifallna betr. d. 14 okt. o. ej bifallna betr. 11 o. 18 okt.
3/11 11	»	4 o. 11 nov.	»	»	»	besvären bifallna
17/11 11	»	25 nov.	»	»	»	» »
16/12 13	»	17 dec.	»	»	»	» »

Poliskommissarien i vederbörande distrikt har intet att erinra mot bifall till ansökningarna. Det framhålles att ifrågavarande tillställningar avse tillställningar *utöver* de sedvanliga danstillställningarna för vederbörande hotell. Utsträckt tid för utskänkningen av rusdrycker komme vid bifall till ansökningarna att begäras av hotellinnehavaren.

Enligt från överståthållarämbetet inhämtade upplysningar beviljar överståthållarämbetet i regel dylika »dansaftnar» två gånger i veckan till varje etablissemang. För att erhålla tillstånd erfordras emellertid att vederbörande därom gör särskild ansökning för varje vecka.

Överståthållarämbetet har i anledning av remiss avgivit yttrande i ärendena, därvid överståthållarämbetet åberopat vad ämbetet yttrat i ett fullständigt likartat ärende, som avgjorts av Kungl. Maj:t den 11 november 1932.

I berörda yttrande anförde överståthållarämbetet följande:

»Föreskriften i 55 § 2 mom. K. F. den 14 juni 1917 ang. försäljning av rusdrycker har under en lång följd av år av överståthållarämbetet så tillämpats, att på ansökan av restauranginnehavarna för varje vecka undantag medgivits för dans två dagar i veckan å samma restaurang. Riktigheten av denna lagtillämpning har å flera håll satts i fråga, och genom besvär av Nykterhetsfolkets i Stockholm centralförsamling bragts under Eders Kungl. Maj:ts prövning, över vilka besvär överståthållarämbetet den 19 oktober 1926 avgivit underdånigt utlåtande, som här i avskrift bifogas. I avvaktan på Eders Kungl. Maj:ts beslut i sagda besvärsmål har överståthållarämbetet icke gjort någon ändring i sin praxis, och icke heller medgivit undantag i vidare omfattning än nyss nämnts. Dock har överståthållarämbetet medgivit undantag för ett fåtal sammanslutningar, som årligen under en följd av år plägat anordna tillställningar för välgörande ändamål. Därutöver har ämbetet icke ansett sig kunna medgiva undantag från ifrågakomna bestämmelse i rusdrycksförordningen.

Innehavaren av den restaurang, varom nu är fråga, har uppgivit, att han kan till klagandena upplåta sin lokal endast under förutsättning, att han samma vecka kommer i åtnjutande av undantagsmedgivande även för sina två »ordinarie» dansaftnar. Följaktligen skulle han, därest ansökan bifölles, veckan i fråga erhålla sådant medgivande vid tre tillställningar. Då klagandena icke förut anordnat tillställning av det slag, varom nu är fråga, skulle ett undantagsmedgivande för dem den tredje dagen innebära ett avsteg från den praxis, överståthållarämbetet under en följd av år tillämpat, samt få till följd, att ett stort antal sammanslutningar av liknande art komme att påkalla samma rätt för sig. Då dessa tillställningar med all sannolikhet komma att i första hand anordnas å de största restaurangerna med deras större utrymmen, skulle de mindre dansrestaurangerna, som därigenom komme i ett sämre läge än de förra, sannolikt kräva en tredje danskväll i veckan. Ett medgivande härav skulle ur ordningssynpunkt knappast medföra olägenhet. Men en sådan lagtillämpnings överensstämmelse med 55 § 2 mom. i rusdrycksförordningen skulle med starkare skäl kunna ifrågasättas än den nu av överståthållarämbetet tillämpade praxis.»

I det återopade utlåtandet av den 19 oktober 1926 anföres bl. a. »Vid reglerandet av dansen å restaurangerna har det varit nödvändigt att räkna med uppkomsten av enskilda nattklubbar efter utländska föredömen såsom följd av en strängare tillämpning av ifrågavarande bestämmelse. Ett av Svea hovrätt avkunnat utslag i mål angående boxningstillställningar å Circus å Djurgården har visat, att det i vårt land är synnerligen lätt att kringgå licensbestämmelser av ifrågavarande slag genom att bilda föreningar. En sådan förening kan hava många tusen medlemmar som uteslutande hava till uppgift att lösa biljetter till föreningens tillställningar utan att dessa tillställningar ändock få anses såsom offentliga. Enligt överståthållarämbetets mening skulle en utveckling i denna riktning av de allmänna dansnöjena leda till en avgjord försämring, och överståthållarämbetet har icke velat taga något ansvar för en sådan förändring. Den begränsning av restaurangdansens som under de senaste åren praktiserats har synts vara lämpligt avvägd såsom befrämjande en efter de rådande förhållandena tillfredsställande ordning inom denna del av det offentliga nöjeslivet, och överståthållarämbetet har icke kunnat finna att ämbetet härutinnan handlat i strid mot det återopade stadgandet, då tillstånd meddelats endast efter prövning för varje särskilt tillfälle.»

Den sökande, varom nu är fråga, anför i sina besvärsskrifter till Kungl. Maj:t:

»Då jag, på grund av vidriga omständigheter för närvarande ej kan idka teaterverksamhet i Stockholm och då jag, som man vet, under 36 år utan anslag av stat eller kommun drivit min verksamhet såväl på Svenska, Vasa-, Oscars- och Södra teatrarna och under tiden 1908—10 uppehållit verksamheten på Kungl. Operan — vilket kostade mig en halv miljon kronor; då jag nu är hänvisad till *tillfälliga* inkomster är jag i stort behov av att min framställning beviljas.»

Med anförande av liknande behovsskäl skulle säkerligen många personer kunna göra dylika framställningar, och när nu dessa så konsekvent bifallits av Kungl. Maj:t, synes det inbjuda till ett fortsatt dylikt låtgåssystem i strid mot lagstiftningens anda.

Därest man i det nu föreliggande fallet skulle anse sökanden genom sin tidigare teaterverksamhet ha gjort sig förtjänt av något statserkännande — något som på annan väg, med negativt resultat, ifrågasattes för några år sedan — så synes i varje fall icke det nu valda sättet vara att rekommendera.

Vi hava ansett förfarandet anmärkningsvärt och förty inom utskottet yrkat anmärkning enligt § 107 regeringsformen mot vederbörande statsråd.

XI.

(Protokoll över ecklesiastikärenden den 17 mars 1933.)

1) av herr *Lindskog*, som med instämmande av herrar *Sundberg*, *Björkman*, *Silfverstolpe*, *Björck* i Kristianstad och *Gustafsson* i Välsnäs anfört:

Sedan enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande chefen för ecklesiastikdepartementet den 19 juni 1931 tillkallat fem sakkunniga att biträda med utarbetande av förslag till metodiska anvisningar för gällande undervisningsplaner, inkommo dessa sakkunniga med sitt betänkande den 21 december 1932. Skolöverstyrelsens däröver infordrade utlåtande inkom till ecklesiastikdepartementet den 6 mars 1933, och redan efter elva dagar var Kungl. Maj:t färdig att på ecklesiastikministerns föredragning utfärda »förnyad stadga för rikets allmänna läroverk», liksom även »kungörelse angående timplaner för rikets allmänna läroverk». Det visade sig nu, att denna så snabbt utfärdade stadga på mycket väsentliga punkter avvek från de sakkunnigas och skolöverstyrelsens i stort sett samstämmiga utlåtande, och att särskilt realgymnasiets hela struktur ganska radikalt blev genom densamma förändrad. Över de genomgripande förändringar, som på detta sätt infördes, hade inga som helst sakkunniga myndigheter beretts tillfälle att yttra sig. Den betänkligaste av de följdverkningar, som genom den nya stadgan inträdde, består däri, att en lucka uppstått mellan realgymnasiets och fackhögskolornas undervisning. Från realgymnasierna söka sig årligen omkring 400 elever över till tekniska högskolan, och hitintills ha högskolans inträdeskurser omedelbart anslutit till realgymnasiets avgångskurser. Nu har läget blivit helt förändrat, till utomordentligt stort förfång även för de enskilda studerandena. Detsamma gäller om en hel del andra högre undervisningsanstalter. För statsverket kommer med säkerhet den nya stadgan att medföra högst betydligt ökade kostnader. På alla håll förspörjes förvirring och oro inom vår elementarskola på grund av den nya stadgan.

Av skäl, som här anförts, har jag inom utskottet yrkat anmärkning enligt § 107 regeringsformen mot föredragande departementschefen, statsrådet Engberg:

- a) på grund av det ofullständiga sätt, varpå denna stadga har blivit beredd,
- b) på grund av det sätt, varpå stadgan till skada för skolan blivit utformad.

2) av herrar *Bergman* och *Ehrnberg*, vilka anfört:

Den förstärkta ställning, som franska språket genom den nya läroverksstadgan erhållit på gymnasiernas humanistiska linje, anse vi ej böra göras till föremål för anmärkning. Den var, enligt vår mening, väl behövlig i betraktande av den bristande kunskap i nämnda språk, som blev följden av förut gällande ordning. Franska språket är alltså för det internationella umgänget, för den högre bildningen och för vissa vetenskaper så betydelsefullt, att det icke får försummas.

Ikke heller kunna vi anse den omständigheten, att skolöverstyrelsen ej på nytt fick ärendet till sig remitterat, grunda någon konstitutionellt påkallad anmärkning.

Om vi sålunda i vissa avseenden ansluta oss till utskottsmajoritetens mening, måste vi däremot i avseende på den vittgående och till sina verkningar, efter allt att döma, ödesdigra förändring, som reallinjens karaktär har erhållit genom den nya stadgan med tillhörande timplaner m. m., finna en anmärkning fullt befogad. En praktiskt taget enhällig mening bland den matematisk-naturvetenskapliga forskningens och praktikens män, särskilt starkt understruken genom tekniska högskolans tungt vägande och enhälliga uttalande, har till full evidens ådagalagt, vilka betänkliga konsekvenser de i detta avseende mindre välbetänkta förändringarna måste medföra, såväl i avseende på ökad ekonomisk belastning av de studerande, som i avseende på kvalitetsförsämringen av den tekniska utbildningen, ett område, där Sverige har lika hedrande som krävande traditioner att upprätthålla.

Vi hava av denna anledning i sistnämnda punkt inom utskottet yrkat anmärkning enligt § 107 regeringsformen mot föredragande departementschefen, statsrådet Engberg.

XII.

(Protokoll över ecklesiastikärenden den 28 april och den 15 december 1933.)

av herrar *Magnusson* i Tumhult, *Pehrsson* i Göteborg och *Olsson* i Mora, som ansett, att utskottet bort uttala följande:

Enligt 6 § 6)—8) kyrkofondslagen den 30 augusti 1932 (nr 404) skall av kyrkofonden utgöras

»6) arvoden till ledamöter i stiftsnämnder samt avlöningar åt stiftsjägmästare tillika med övriga omkostnader för stiftsnämndernas verksamhet;

7) arvoden åt ordförande i boställsnämnder, om vilka förmåles i ecklesiastik boställsordning;

8) anslag, som Konungen och riksdagen finna skäligt ställa till vederbörande statsdepartements förfogande för anlitage av biträde vid handläggning av boställsärenden och vad därmed äger samband.»

I övergångsbestämmelserna till lagen 1 mom. stadgas vidare: »Denna lag skall träda i kraft den dag, Konungen bestämmer, dock skall Konungen dessförinnan äga med tillämpning av bestämmelserna i lagen meddela de föreskrifter och föranstalta om de åtgärder, som kunna finnas påkallade till förberedelse av lagens införande, samt ur kyrkofonden anvisa nödiga medel för bestridande av kostnaderna för sagda åtgärder.»

Med tillämpning av denna föreskrift tillsatte Kungl. Maj:t den 30 augusti 1932 de s. k. 1932 års ecklesiastika boställssakkunniga. Deras uppdrag begränsades till tiden intill den 1 maj 1933, vilken dag kyrkofondslagen trädde i kraft.

I »Berättelse om vad i rikets styrelse sedan sista lagtima riksdags sammanträde sig tilldragit» den 3 januari 1934 nämnas under »A. Kommittéer, som under år 1933 avslutat sin verksamhet» »sakkunniga för handläggning av ärenden rörande ecklesiastika boställen och vad därmed äger samband», där

uttryckligen den 1 maj 1933 angives såsom »den för uppdragets upphörande fastställda tiden».

På föredragning och hemställan av chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Engberg, förordnade emellertid Kungl. Maj:t den 28 april 1933 kammarrådet T. H. Wohlin att från och med den 1 maj 1933 tillsvidare intill utgången av december 1933 inom ecklesiastikdepartementet såsom sakkunnig biträda vid fortsatt handläggning av frågor, sammanhängande med genomförandet av 1932 års ecklesiastika boställslagstiftning. Härjämte bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för ecklesiastikdepartementet att tillkalla ytterligare högst två utredningsmän att under berörda tid, i den mån så erfordrades, biträda Wohlin vid utredning av särskilda till sakkunniguppdraget hörande frågor. Slutligen föreskrevs att kostnaderna för dagarvoden och annan ersättning åt de sakkunniga och åt utredningsmännen skulle bestridas ur kyrkofonden.

Sedermera tillkallade departementschefen den 3 maj 1933 två utredningsmän.

Ovanberörda den 28 april 1933 meddelade förordnande för kammarrådet Wohlin har på föredragning och hemställan av chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Engberg, genom beslut av Kungl. Maj:t den 15 december 1933 utsträckts att gälla från och med den 1 januari 1934 tillsvidare intill utgången av juni 1934. Jämlikt ett genom samma beslut givet bemyndigande har departementschefen för motsvarande tid utsträckt förordnandet för de den 3 maj 1933 tillkallade två utredningsmännen. Kostnaderna skulle enligt Kungl. Maj:ts beslut liksom tidigare bestridas ur kyrkofonden.

Nämnda förordnanden den 28 april och 15 december 1933 kunna icke betraktas såsom en fortsättning av förordnandet av boställssakkunniga den 30 augusti 1932, vilket uppdrag Kungl. Maj:t, såsom ovan påvisats, förklarat vara avslutat den 1 maj 1933.

Då bestämmelserna i kyrkofondslagens 6 § avse att lämna uttömmande redogörelse för samtliga de utgiftskategorier, som skola bestridas ur kyrkofonden, och då det åt Wohlin och utredningsmännen lämnade uppdraget icke är av beskaffenhet att kunna falla in under någon annan av dessa kategorier än den som omförmäles i punkt 8 av nämnda paragraf, men riksdagen jämlikt bestämmelserna i denna punkt icke anvisat medel för anordningen i fråga, måste Kungl. Maj:ts ifrågavarande beslut om beredningens bekostande med kyrkofondsmedel stå i strid med kyrkofondslagen.

Att märka är att vid det första förordnandet den 28 april 1933 riksdagen var samlad, varför inga hinder mött att hos riksdagen hemställa om behövt anslag för ändamålet jämlikt lagens 6 § 8 mom.

Att med åsidosättande av lagens bestämda föreskrifter disponera över kyrkofondens medel är ett förfarande, som, om det fortsättes, kan medföra för fonden ödesdigra konsekvenser.

Utskottet finner därför anledning föreligga till anmärkning mot vederbörande statsråd för härovan nämnda åtgärder.

På grund av vad sålunda anförts har utskottet funnit sig föranlåtet att göra anmärkning enligt § 107 regeringsformen mot föredragande departementschefen statsrådet Engberg, vilket utskottet får för riksdagen

anmäla.

XIII.

(Protokoll över ecklesiastikärenden den 2 juni 1933.)

av herr *Bergman*, som med instämmande av herrar *Sundberg*, *Björkman*, *Ehrnberg*, *Mellén*, *Olsson* i Mora, *Lindskog*, *Lindmark* och *Lundqvist* anförde följande:

I § 1 av Kungl. Maj:ts reglemente för utdelningen av statens räntefria studielån, utfärdat den 19 juni 1919, heter det bl. a.:

»Till underlättande av studiemöjligheterna för begåvade, fattiga lärjungar vid offentliga läroanstalter beviljar Kungl. Maj:t av statsmedel räntefria studielån.»

Till de lån, som voro tillgängliga 1933, anmälde sig ej mindre än 1,186 sökande, varvid 211 ansökningar gällde fortsatta och 975 nya lån.

I ovannämnda reglemente har Kungl. Maj:t bl. a. bestämt följande:

För upprättande av förslag till studielånens utdelning tillsätter Kungl. Maj:t en nämnd. Den avgiver före april månads utgång förslag till fördelning av de för året tillgängliga lånemedlen. Det inskärpes ytterligare i reglementet att till lån skola föreslås »endast verkligt begåvade lärjungar».

Efter granskning av ansökningarna tillstyrkte nämnden 184 fortsatta och 105 nya lån.

På föredragning av statsrådet Engberg bifölls detta förslag, dock i en hel del fall med minskade belopp. Genom denna minskning ävensom därigenom, att efter det nämnden avgivit sitt förslag det förelåg ett överskott av förut ej beräknade medel, såg sig statsrådet i tillfälle att kunna föreslå utdelning till ytterligare ej mindre än 21 personer, därav 4 för fortsatta och 17 för nya lån. Under sådana förhållanden synes, även med hänsyn till bevarande av nämndens auktoritet, nämnden hava bort höras angående vilka bland de många förbigångna sökande, som vore närmast berättigade att ifrågakomma. Om ett nytt sammankallande av nämnden icke ansetts lämpligt, fanns i varje fall en enklare väg att få del av nämndens syn på saken. Vid avgivande av sitt förslag hade nämligen nämnden meddelat, att den uppdragit åt sin ordförande prof. H. Wallengren samt åt nämndens sekreterare att å nämndens vägnar yttra sig, därest Kungl. Maj:t funne ytterligare meddelande från nämndens sida påkallat. Av handlingarna framgår icke, att denna utväg att komma i kontakt med nämnden med hänsyn till utdelningen av de genom överskottsmedlen möjliggjorda nya lånen anlåtats. Då det nu gällde att bland ej mindre än 897 efter nämndens förslag kvarstående aspiranter utvälja de 21 värdigaste, var det givetvis av yttersta vikt att sträng rättvisa skipades.

Vid granskning av deras ansökningshandlingar, som direkt av Kungl. Maj:t nu erhöles studielån utan att vara föreslagna av studielånenämnden, finner man bl. a.,

att en sökande erhållit lån, ehuru hans ansökan direkt avstyrkts av nämnden med den kraftiga motiveringen, att han »icke äger de kvalifikationer, som eljes bruka finnas hos studielåntagare», ett omdöme som också bekräftas bl. a. av hans klena studentbetyg; rektor vid det läroverk där han avlagt sin studentexamen anser sig till och med i ett intyg om honom böra meddela, att han »icke äger någon ovanligare studiebegåvning», men likväl »icke synes sakna en viss fallenhet för studier»;

att en annan sökande, som av nämnden fått sin ansökan om fortsatt lån uttryckligen avstyrkt på grund av den långa tid hans hittills bedrivna studier tagit och de svaga resultat vilka därvid uppnåtts, det oaktat av Kungl. Maj:t fått sin ansökan om lån bifallen;

att en tredje, som, utan annan merit än ett medelmåttigt betyg från folkskola, erhållit en lärares intyg att »det förefaller honom som om ynglingen ägde en studiebegåvning något över medelmåttan», likaledes hör till de 21 utvalda bland de 897;

att en fjärde, vars studiemeriter utgöras av ett mycket medelmåttigt studentbetyg, ansetts böra höra till samma utvalda krets.

Beträffande de nu anförda fallen gäller att samtliga dessa sökande i ekonomiskt avseende måste betecknas som behövande, men de lära omöjligen ens med den välvilligaste tolkning av reglementets föreskrift kunna sägas fylla det andra föreskrivna villkoret; de ha icke ådagalagt någon framstående studiebegåvning. »Endast verkligt begåvade» skola erhålla denna statshjälp, inskräpper dock reglementet.

I vissa andra fall synes villkoret, att de utvalda skola vara fattiga, lika uppenbart åsidosatt.

Bland dem, som av statsrådet utvalts utanför nämndens förslag, befinna sig exempelvis två sökande, av vilka den enes fader enligt ansökningshandlingarna har en taxerad årsinkomst av 8,641 kronor och är skuldfri, den andres, förutom viss icke taxerad inkomst, en taxerad årsinkomst av 7,490 kronor, dock med en mindre skuld. I intetdera fallet finnes någon större barnskara, som kunde motivera större hjälpbehov; den ene sökanden hade ett, den andre två syskon. Den förstnämnde av dessa sökande fyller fullt ut måttet i avseende på ådagalagd framstående studiebegåvning, den andre synes ha god sådan, utan att vara särskilt framstående. Men den sistnämnde tilldelades det största belopp som någon erhållit. Ingendera hade föreslagits av nämnden, uppenbarligen därför att de tillhörde välsituerade hem, under det de allra flesta sökande även bland dem som helt och hållet förbigåtts måste betraktas som fattiga i ordets verkliga mening. Att detta i reglementets föreskrift grundade betraktelsesätt varit avgörande för nämnden, framgår uppenbart därav att den förstnämnde av de bägge senast berörda sökande annars ovillkorligen skulle föreslagits, då han är en av dem, som kunnat prestera de mest lysande betygen.

Det vore lätt att anförda flera exempel, men de anförda stickproven torde vara

tillräckliga för att visa, att fördelningen av årets räntefria studielån synes giva anledning till berättigad kritik.

Jag har därför ansett mig böra inom utskottet yrka anmärkning enligt § 107 regeringsformen mot föredragande departementschefen, statsrådet Engberg.

XIV.

(Protokoll över ecklesiastikärenden den 9 juni 1933.)

av herrar *Bergman, David Pettersson, Persson* i Trången, *Pehrsson* i Göteborg, *Olsson* i Mora och *Lundqvist*, vilka ansett, att utskottet bort uttala följande:

Den 9 juni 1933 föredrogs i konselj av statsrådet Engberg frågan om att inom domänverkets personal för varje stift utse allmänt ombud att bevaka det allmännas rätt i frågor, rörande uppskattningen år 1933 av ecklesiastika löneboställens årliga normalavkastning.

Kungl. Maj:t beslöt utfärda cirkulär i ämnet till statskontoret, domänstyrelsen och samtliga stiftsnämnder.

Enligt cirkuläret förordnade Kungl. Maj:t som följer:

»1. Domänstyrelsen åligger

att inom domänverkets förvaltningspersonal för varje stift utse och till allmänt ombud förordna lämplig och — särskilt i skogsvärderingsfrågor — förfaren person att bevaka det allmännas rätt och bästa i frågor rörande uppskattningen år 1933 av ecklesiastika löneboställens årliga normalavkastning,

samt att giva vederbörande stiftsnämnd meddelande angående vem, som förordnats till sådant ombud.

2. Allmänt ombud har

att hos vederbörande boställsnämnder och stiftsnämnden i stiftet följa och förskaffa sig del av samtliga i berörda uppskattningsärenden träffade avgöranden,

att, där anledning föreligger, hos stiftsnämnden söka sådan ändring i boställsnämnds beslut i uppskattningsärende, som ombudet i det allmännas (kyrkofondens) intresse finner erforderlig,

samt att där ombudet finner särskilda skäl därtill föranleda, i behörig tid fullfölja talan mot stiftsnämndens beslut i uppskattningsärende genom besvär hos Kungl. Maj:t.

6. De allmänna ombuden och stiftsjägmästarna äga att, de förra för resor för uppdragens fullgörande och de senare för nyssnämnda sammankomst, åtnjuta resekostnads- och traktamentsersättning efter den rese- och traktamentsklass i allmänna resereglementet, vartill av befattningshavaren innehavd lönegrad är hänförd; skolandessa ersättningar utanordnas, till allmänna ombuden av domänstyrelsen för kyrkofondens räkning samt till vederbörande stiftsjägmästare av stiftsnämnden att utgå av kyrkofondens medel.»

Denna anordning synes utskottet stå i bestämd strid mot syftet med Ecklesiastik boställsordning av den 30 augusti 1932.

I kungl. propositionen nr 187 till 1932 års riksdag föreslogs i 4 kapitlet inrättandet av en ecklesiastik boställskommission med uppgift att utöva kontroll över boställsnämnderna.

Sammansatta lag- och jordbruksutskottet avstyrkte detta i samband med det föreslagna införandet av *stiftsnämnder*, vilka skulle fungera som överinstanser över boställsnämnderna.

Genom den nya boställsordningen upphörde den 30 april 1933 den domänverkets verksamhet i fråga om de ecklesiastika boställena, som verket dittills utövat enligt lagen den 9 december 1910.

Den genom kungl. cirkuläret den 9 juni 1933 införda anordningen med allmänna ombud återför i strid mot boställslagens bokstav och anda uppsikten över boställsskogarna till kungl. domänstyrelsen, och ett nytt kontrollorgan införes trots slopandet av det i kungl. propositionen föreslagna, som av riksdagen befunnits obehövt, då stiftsnämnder inrättats. Riksdagen skärpte sålunda uppenbarligen den av kungl. propositionen nr 187 år 1932 uppställda grundsatsen om boställsförvaltningens avbyråkratisering och tillämpade med större konsekvens än sagda kungl. proposition den folkliga självstyrelsens synpunkter. I bestämd motsats till riksdagens sålunda uttalade vilja har kungl. cirkuläret den 9 juni 1933 ånyo öppnat möjlighet för byråkratiskt ingripande i boställsförvaltningen.

Den vederbörliga kontrollen över boställsnämnderna, som ju skola bestå av »tre i orten boende, i lantbruks- och därmed sammanhängande affärsförhållanden kunniga män» (5 §), skall nämligen utövas av stiftsnämnden, vars tre av Konungen utsedda ledamöter »skola äga erforderlig insikt i lantbruk och skogsbruk samt därmed sammanhängande affärsförhållanden» (6 §). Såsom biträde åt stiftsnämnden skall dessutom vara anställd en av nämnden utsedd stiftsjägmästare. För att i fråga om uppskattningen av löneboställes normalavkastning säkerställa enhetlighet inom stiften bestämmes i 11 §: »Boställsnämndens uppskattning skall underställas stiftsnämnden för prövning och fastställelse.» Klagan över stiftsnämnds beslut må föras hos Konungen genom besvär i laga ordning.

Genom denna lagstiftning, som lagt detta ärende i erfarna och i jordbruk och skogsbruk sakkunniga mäns händer, har sörts för enhetligheten men också på betryggande sätt för bevakandet av det allmännas, här kyrkofondens och pastoratens, intressen.

Att den genom kungl. cirkuläret den 9 juni 1933 införda anordningen med allmänna ombud varken synes vara i överensstämmelse med det genom boställsordningen införda förvaltningsförfarandet eller nödig eller nyttig, framgår oförtydligt av de yttranden, som avgävos över boställsberedningens skrivelse den 26 maj 1933 till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet, vari föreslogs denna anordning med domänstyrelsens utseende av allmänna ombud för kontrollering av boställsnämnders och stiftsnämnders befattning med normaluppskattningarna. Beredningen förordade därjämte i uppenbar strid mot boställsordningen, att ombudens besvärssyrkanden skulle underställas kungl.

kammarkollegiet. Detta senare yrkande föranledde dock ingen Kungl. Maj:ts åtgärd.

Alla de hörda myndigheterna — utom domänstyrelsen — ha i det närmaste enhälligt bestämt avstyrkt beredningens ovannämnda förslag, som ligger till grund för Kungl. Maj:ts beslut. Ur här nedan anförda yttranden må särskilt hänvisas till det gemensamma utlåtande, som avgivits av kammarkollegium och statskontoret:

Ämbetsverken dela den av boställsberedningen uttalade meningen om önskvärdheten av att enhetliga principer måtte komma i tillämpning vid de uppskattningar av ecklesiastika löneboställens normalavkastning, som jämlikt lagen den 30 augusti 1932 (nr 404) om kyrkofond skola äga rum i den närmaste framtiden, och att åtgärder, ägnade att såvitt möjligt befordra detta syfte, vidtagas. All samverkan mellan de olika stiftsnämnderna bör givetvis också i detta syfte underlättas, och det synes därför synnerligen lämpligt, att för stiftsjägmästarna eller möjligen annan representant för stiftsnämnd beredes tillfälle att gemensamt överlägga vid en sammankomst i Stockholm, på sätt i framställningen föreslagits. *Beträffande förslaget om förordnande av allmänna ombud att på närmare angivet sätt medverka vid uppskattningen år 1933 av ecklesiastika löneboställens årliga normalavkastning vilja ämbetsverken framhålla, att med lagstiftningen på området avsetts, att den organisation, som består av stiftsnämnder och boställsnämnder, skulle säkerställa erforderlig enhetlighet i fråga om dylik uppskattning. Ej heller synes meningen hava varit, att särskilda ombud skulle vara erforderliga för tillvaratagandet i övrigt av det allmännas intresse, utan torde man hava tänkt sig, att detta skulle slutgiltigt bliva tillgodosett genom berörda nämnder, och vad boställsberedningen härutinnan anført synes knappast ägnat att lämna stöd för en annan uppfattning.*¹ Det må erinras därom, att statskontoret i utlåtande den 2 mars 1933 angående förslag till ändring i vissa delar av instruktionen för kammarkollegiet framhållit såsom sin uppfattning, att någon granskning av stiftsnämnds fastställelsebeslut i fråga om uppskattning av normalavkastning från central myndighets sida icke torde hava avsetts vid tillkomsten av nu gällande kyrkofondslag. Ett stöd för riktigheten av denna uppfattning synes vara att finna däruti, att Kungl. Maj:t vid avgörandet av nyssberörda ärende icke tillagt kammarkollegiet föreslagen befogenhet att överklaga stiftsnämnds beslut om normalavkastning. Efter vad sålunda förekommit synas tillräckliga skäl icke vara förebragta för tillsättandet av allmänna ombud med de uppgifter boställsberedningen avsett.

Två reservationer avgåvos.

Ordföranden i stiftens centralnämnd, justitierådet Borgström, anförde:

Det förefaller synnerligen angeläget att vid de nu omedelbart förestående uppskattningarna av löneboställens normalavkastning åtgärder snarast möjligt vidtagas för åstadkommande av så vitt möjligt likformiga och rättverkande grunder särskilt i fråga om uppskattningen av boställsskogarnas normalavkastning.

Väl torde knappast vid den nya lagstiftningens genomförande hava varit avsett att stiftsnämndernas beslut i uppskattningsfrågor skulle få överklagas från kyrkofondens sida, men i den remitterade skrivelsen hava goda skäl anförts för den däri ifrågasatta klagorättens införande. Emellertid synes man mig utan större risk kunna överlämna åt de tilltänkta allmänna ombuden att själva avgöra frågan huruvida besvär böra anföras. Därest nu något slags

¹ Kursiveringen i utlåtandena gjord här.

förprovning härutinnan finnes böra införas, förefaller det principiellt riktigt, att denna provning förläggas till statskontoret såsom kyrkofondens förvaltare.

Stiftens centralnämnd, som erhållit del av förslaget, anförde:

Den i framställningen såsom önskvärd framhållna enhetligheten beträffande grunderna för normalavkastningsvärdenas bestämmande torde, i den mån sådan enhetlighet anses erforderlig, kunna främjas genom inkallande till gemensamma överläggningar jämte stiftsjägmästarna av ett sakkunnigt ombud från varje stiftsnämnd.

Därest sådan åtgärd vidtages, synes med vad framställningen innehåller om införandet av allmänna ombud och klagorätt, *vilket icke torde instämma med vad som varit avsett vid ifrågavarande lagstiftnings antagande*, kunna anstå.

(I ärendets handläggning deltog icke kammarrådet Wohlin.)

Stiftsnämnderna, vilka likaledes erhållit del av boställsberedningens förslag, inkommo i följande fall med erinringar:

Uppsala: Anordningen med allmänna ombud synes *icke vara av lagstiftaren vid den nya ecklesiastika boställslagstiftningens antagande avsedd*. På grund härav anser sig stiftsnämnden böra avstyrka bifall till beredningens framställning i nu angivna hänseenden.

Beträffande den föreslagna överläggningen med stiftsjägmästarna rörande normaluppskattningen anser stiftsnämnden, att behållningen av denna överläggning skulle avsevärt ökas, om stiftsnämndernas skogssakkunniga ledamöter jämväl — och i första hand — bereddades tillfälle att deltaga.

Linköping: Beredningens förslag i ämnet *torde icke stå i överensstämmelse med den nya boställsordningens mening och anda*, det tilltänkta förslaget skulle komma att i hög grad öka stiftsnämndernas och boställsnämndernas redan nu mycket stora arbetsbörda, stiftsnämnderna torde få anses besitta nödig kompetens och kunnighet för ett rättvist och riktigt bedömande av normaluppskattningarna; och lär för övrigt det av boställsberedningen framlagda förslaget i ämnet icke lämna någon garanti för att resultatet av berörda förrättningar bliver bättre och för kyrkofonden rättvisare, än vad som kommer att bliu fallet utan granskning av stiftsnämndernas beslut genom det ifrågasatta allmänna ombudet.

En nödvändig förutsättning för uppnåendet av ett gott resultat beträffande den nya ordningen med prästlönejordens förvaltning är enligt stiftsnämndens mening, att såväl stiftsnämnderna som ock boställsnämnderna få i frihet och med känslan av fullt förtroende för dem och deras arbete fullgöra de maktpåliggande och mången gång svåra och grannliga uppgifter, som anförtratts åt dessa myndigheter.

Skara: Stiftsnämnden bygger i sitt yttrande på den erfarenhet, som vunnits vid de normaluppskattningar, som avslutats i 19 av stiftets pastorat.

Vad beträffar stiftsjägmästarnas sammanträffande för att dryfta frågor, som anses vara av särskild betydelse för stifts- och boställsnämndernas verksamhet, anser sig stiftsnämnden böra tillstyrka detta förslag, ehuru dels de flesta av stiftsjägmästarna på eget initiativ redan under mars månad detta år sammanträffat i Stockholm, dels en dylik överläggning nu synes komma väl sent. Dessutom får nämnden föreslå, att Kungl. Maj:t måtte besluta, att en av stiftsnämndens ledamöter skall närvara vid nämnda sammanträffande.

Tillsättande av ett allmänt ombud för granskning av boställsnämndernas uppskattningsärenden anser sig stiftsnämnden böra avstyrka, då detta ytterst innebär ett misstroende mot stifts- och boställsnämndernas ledamöter, tillsatta

av Kungl. Maj:t, domkapitel och länsstyrelse. *Sammansättningen av dessa nämnder synes utgöra garanti för att vid normaluppskattningarna hänsyn tas till såväl det allmännas som pastoratens intressen.* Därtill kommer att det bland domänverkets personal icke torde finnas personer mer kvalificerade för denna uppgift, än stiftsnämnderna redan ha till sitt förfogande. Boställsberedningen uttalar, att revirförvaltare, revirassistent eller överjägästareassistent bör utses till allmänt ombud, och att dessa tjänstemän lära vara väl för trogna med uppskattningsfrågor, även där dessa beröra jordbruket. Inom stiftet nu verkställda och avslutade normaluppskattningar giva vid handen, att dessa *måste* handläggas inom resp. pastorat, eventuellt å varje löneboställe, för att boställsnämndens ledamöter skola kunna ingående sätta sig in i alla med uppskattningen sammanhängande frågor. Man kan icke ifrågasätta, att *en* person — aldrig så kompetent i värderingsfrågor — skulle utan besök å resp. platser kunna verkställa en värdering lika vederhäftig som den, boställsnämnden gjort på ort och ställe.

Strängnäs: Stiftsnämnderna äro enligt nya lagstiftningen tillsatta att bevaka kyrkofondens intresse, och stiftsnämnden har att vid fastställande av normaluppskattningarna avväga såväl pastoratets som kyrkofondens intressen och objektivt bedöma dem. Inrättandet av ett särskilt allmänt ombud vid sidan av stiftsnämnderna är därför onödigt och kommer endast att verka betungande vid förvaltningen. Under alla omständigheter synes det vara orimligt att vidtaga åtgärder i den föreslagna riktningen vid en tidpunkt då stiftsnämndernas arbete ännu icke hunnit bliva prövat.

Den föreslagna besvärsrätten torde icke stå i överensstämmelse med den nya boställslagstiftningen. Det synes stiftsnämnden knappast möjligt att utan ändring av densamma införa besvär rätt för kyrkofondens räkning.

Västerås tillstyrker förslaget om sammankallande av stiftsjägmästarna. Beträffande allmänna ombud kan stiftsnämnden icke finna annat än att detta förslag står i strid med de förvaltningsprinciper, som kommit till uttryck i den nya boställslagstiftningen, genom vilken förvaltningen av de ecklesiastika löneboställena överlåts på pastoraten, ehuru under kontroll av boställsnämnd och stiftsnämnd. Även starka sakliga skäl tala, enligt stiftsnämndens mening, mot förslaget att tillskapa nya kontrollorgan vid sidan av stiftsnämnden för tillvaratagande av kyrkofondens rätt. Detta kan lätt få till följd att känslan av att det tillkommer stiftsnämnderna att bevaka kyrkofondens intressen kan slappas, vilket givetvis skulle vara till skada för den nya boställsförvaltningen. Genom dessa nya kontrollorgan kommer också arbetet med uppskattningarna att bliva onödigt tungt och försvårat.

Värjö: Mot boställsberedningens förslag i vad det avser åvägabringande av en överläggning emellan stiftsjägmästarna har nämnden intet att erinra, men har däremot funnit förslaget om förordnande av allmänna ombud så mycket mera anmärkningsvärt.

Stiftsnämndens uppgift är ju att vara ett kontrollerande organ samt således iakttaga att de allmänna intressena bliva tillgodosedda vid boställsförvaltningen. Stiftsnämnden har alltså att själv bevaka kyrkofondens intresse av att uppskattningarna icke bliva för låga. En förutsättning för riksdagens föreskrift om underställning var att det allmännas intresse icke på annat sätt bleve tillräckligt tillgodosett. Riksdagen förutsatte alltså att något överklagande icke skulle ske. *Allra minst har riksdagen tänkt sig, att kammarkollegiet och domänverket, vilkas befattning med prästboställena alldeles skulle upphöra, skulle få sig klagorätt anförtrödd.*

Nämnden vill erinra om att stiftsnämnderna äro kontrollorgan, som ha att tillvarataga det allmännas intresse, och då stiftsnämndernas majoritet utses av Eders Kungl. Maj:t torde alla farhågor få anses vara uteslutna, att ej näm-

derna skulle vara i stånd att fullgöra denna sin skyldighet. Härmed borde även varje ytterligare kontrollantskap vara överflödigt. Åtminstone borde man bliva besparad på förhand utfärdade inkompetensförklaringar. Boställsberedningen gör sig skyldig härtill, då den förutsätter fall, »där själva uppskattningarna komme att innebära uppenbart missvisande bedömningar». Det torde näppeligen kunna göras troligt, att de åsyftade allmänna ombuden bleve på något sätt nämndernas sakkunniga ledamöter överlägsna.

Förslaget röjer emellertid uppenbarligen, att beredningen icke till fullo behärskar denna fråga eller inser konsekvenserna av sin intagna ståndpunkt. Till belysning härav anser sig nämnden böra framhålla som sin bestämda åsikt, att några större differenser emellan den uppskattade och verkliga boställsavkastningen i praktiken näppeligen torde komma att uppstå med mindre möjligen att exceptionella konjunkturändringar skulle inträffa. Pastora-ten ha nämligen möjlighet att i sitt handlande tämligen smidigt anpassa sig efter normaluppskattningen, som sålunda ytterst blir en regulator för den ekonomiska politik, som skall föras.

Karlstad: Förslaget om allmänna ombud är enligt stiftsnämndens mening absolut oantagligt och strider mot 58 § 2 stycket i *ecklesiastik boställsordning*. I fråga om rese- och traktamentsersättning till de allmänna ombuden lägger kyrkofondslagets 6 § hinder i vägen för dylika kostnaders likvide-rande från kyrkofonden. *Genom förslaget skulle domänstyrelsen och kammarkollegiet, som blivit skilda från förvaltningen, på en omväg återinföras i densamma.* Förslaget strider också mot nyligen utfärdad instruktion för kammarkollegiet. Målsman för kyrkofonden är statskontoret, och därifrån har ingen önskan i förslagens syfte framkommit. Förslaget innebär ett icke befogat misstroende mot den av statsmakterna inrättade stiftsnämnden, som fått ett stort förtroende av dem och som får tänkas med den sakkunskap, de besitta, samvetsgrant komma att utföra sina åligganden, däribland prövning och godkännande av normaluppskattningar. Förslaget skulle dessutom införa en dualism i ansvaret, som är främmande för reformen.

Härnösand: I förslaget uppgives, att i ett flertal framställningar till boställsberedningen förfrågningar gjorts rörande grunderna för uppskattning av boställenas skogsavkastning. I omedelbar anslutning härtill har i sin helhet återgivits en av stiftsnämnden i Härnösand till boställsberedningen gjord framställning angående åstadkommande av viss enhetlighet i fråga om prissättningen å boställenas virkesbestånd. Stiftsnämnden avsåg att erhålla ett uttalande huruvida årets priser eller ett medeltal av senaste tre eller fem årens priser skulle läggas till grund för värderingen. — Att uppnå en gemensam pristaxa för samtliga skogar i landet var sålunda ingalunda stiftsnämndens avsikt; det säger sig självt att tillämpande av dylikt enhetspris är fullkomligt otänkbart.

Boställsberedningen har efter förklaring att de av stiftsnämnden begärda direktiven syntes omöjliga att lämna i stället framlagt ett i hela den nya ecklesiastika boställslagstiftningen djupt ingripande förslag angående ordnande av en av kammarkollegium och domänstyrelsen kontrollerad övervakning av boställsnämnders och stiftsnämnders uppskattningsverksamhet. *Då det gjorts gällande att stiftsnämndens i framställningen intagna begäran skulle hava varit orsak till beredningens förslag, har stiftsnämnden velat härigenom hava utsagt att beredningens tankegång varit för stiftsnämnden fullkomligt främmande.*

Stiftsnämnden får för sin del på det bestämdaste avstyrka det föreliggande förslaget. Det synes icke allenast stå i tydlig motsättning till huvudtan-karna i den nya ecklesiastika boställslagstiftningen utan även till kammar-kollegiet och domänstyrelsen återföra arbetsuppgifter, som nyligen genom

riksdagens och kyrkomötets beslut överflyttats från samma myndigheter till stiftsnämnderna.

Förslaget innehåller bland annat att dels de allmänna ombuden, dels ock stiftsjägmästarna skola sammankallas till skilda sammanträden i Stockholm för överläggningar angående uppskattningarna. Därest icke från början ett motsättningsförhållande skall i onödig grad tillskapas mellan allmänna ombudet och stiftsnämnden, som i skogsfrågor får antagas komma att följa stiftsjägmästarens mening, torde vara lämpligt att överläggningarna, om dylika komma till stånd, företagas gemensamt, så att stiftsjägmästarna känna de grunder, vilka ombuden komma att följa. Härigenom torde åtskilliga besvär över uppskattningsförrättningar komma att överflödiggöras.

Stiftsnämnden vill slutligen ifrågasätta huruvida kostnaderna för de allmänna ombudens instruerande samt deras eventuella resekostnader inom stiftet kunna anses som sådana kostnader för stiftsnämndernas verksamhet, att ersättning därför kan utgå ur kyrkofonden.

(Göteborgs, Luleå, Lunds och Visby stift hava ej inkommit med yttranden.)

Utskottet finner anledning föreligga till anmärkning mot vederbörande statsråd för anställande av domänstyrelsens allmänna ombud med talerätt mot stiftsnämnds beslut i fråga om fastställande av normalavkastning av ecklesiastika boställen såsom stående i strid mot lagens syfte och mot de hörda myndigheternas så gott som enstämmiga avstyrkande under hävdande av dess lagstridighet.

Åtgärden måste jämväl anses stå i bestämd strid mot kyrkofondslagens bestämmelser då i 6 punkten av berörda kungl. cirkulär säges, att de allmänna ombuden äga att för resor för uppdragens fullgörande åtnjuta resekostnad och traktamentsersättning efter vissa grunder, skolande dessa ersättningar utanordnas till allmänna ombuden av domänstyrelsen för kyrkofondens räkning.

Enligt 6 § 6)—8) kyrkofondslagen den 30 augusti 1932 (nr 404) skall av kyrkofonden utgöras

6) arvoden till ledamöter i stiftsnämnder samt avlöningar åt stiftsjägmästare tillika med övriga omkostnader för stiftsnämndernas verksamhet;

7) arvoden åt ordförande i boställsnämnder, om vilka förmäles i ecklesiastik boställsordning;

8) anslag, som Konungen och riksdagen finna skäligt ställa till vederbörande statsdepartements förfogande för anlitage av biträde vid handläggning av boställsärenden och vad därmed äger samband.

Arvoden till dessa ombud, som äro tillsatta vid sidan av lagen, kunna icke räknas såsom ingående i »övriga omkostnader för stiftsnämndernas verksamhet». De allmänna ombuden äro domänstyrelsens tjänstemän, men de kunna icke heller räknas in bland den domänstyrelsens personal, som blivit övertalig på grund av införandet av den nya boställsordningen, till vilken anslag utgår.

Något anslag i enlighet med bestämmelserna i 6 § 8 mom. har icke av riksdagen begärts för att ställas till vederbörande statsdepartements förfogande för sagda ändamål.

Att med åsidosättande av lagens bestämda föreskrifter disponera över kyr-

kofondens medel är ett förfarande som, om det fortsätter, kan medföra för fonden ödesdigra konsekvenser.

Utskottet finner anledning föreligga till anmärkning mot vederbörande statsråd jämväl för det utanordnande av medel ur kyrkofonden, som härövan påtalats.

På grund av vad sålunda anförts har utskottet funnit sig föranlåtet att göra anmärkning enligt § 107 regeringsformen mot föredragande departementschefen, statsrådet Engberg, vilket utskottet får för riksdagen

anmäla.

XV.

(Protokoll över ecklesiastikärenden den 27 oktober 1933.)

av herr *Lindskog*, som med instämmande av herrar *Björkman*, *Bergman*, *Ehrnberg*, *Mellén*, *Rydberg* och *Björck* i Kristianstad anförde:

Vid tillsättandet av folkskolinspektörsbefattningar har föredragande departementschefen vid upprepade tillfällen avvikit från en hitintills så gott som obruten praxis, att den närmast sakkunniga myndighetens, skolöverstyrelsens, förslag blivit följt. Den enda gång då en avvikelse har skett, har departementschefen följt en mening, som i skolöverstyrelsen framförts i en reservation. Det är uppenbart, att vid avvägande och bedömande ej blott av de rent objektiva meriterna utan även den speciella lämplighet, som för dylik befattning fordras, är skolöverstyrelsen den mest sakkunniga och kompetenta instansen, och det bör krävas alldeles särskilda skäl för att frångå ett dylikt förord. Särskild uppmärksamhet förtjäna två fall, då ecklesiastikministern på ett enligt min mening anmärkningsvärt sätt frångått de av skolöverstyrelsen (liksom även av domkapitlet) föreslagna personerna, utan att några objektiva skäl ha kunnat i handlingarna uppletas.

Till en ledig folkskolinspektörstjänst i Västmanlands västra inspektionsområde hade domkapitlet i Västerås, i yttrande den 9 augusti 1933, funnit fil. kand. och teol. lic. E. B. Gezelius, fil. mag. G. L. Jansson och förre rektorn, fil. kand. G. A. Olsson böra i första rummet ifrågakomma. Skolöverstyrelsen har sedermera, sedan Gezelius förordnats att vara rektor vid samrealskolan i Sala, ansett G. L. Jansson och G. A. Olsson böra i första hand ifrågakomma, och föreslog den förre såsom »den med hänsyn till insikter, erfarenhet och övriga för en folkskolinspektör företrädesvis erforderliga egenskaper för befattningen lämpligaste». Skolöverstyrelsens samtliga i ärendets behandling deltagande ledamöter voro eniga om detta förslag. På ecklesiastikministerns föredragning blir emellertid till tjänsten förordnad överläraren M. N. Liander. I meriter står Liander långt tillbaka för såväl G. L. Jansson som G. A. Olsson. Han har avlagt en studentexamen utan högre betyg, har i folkskollärarexamen lägre vitsord än de bägge andra, har tjänstgjort som folkskollärare i 51 terminer, därav som överlärare i 25 terminer, men har ej haft någon som

helst tjänstgöring såsom folkskolinspektör. Jansson har avlagt fil. magisterexamen och har i sammanlagt 278 dagar tjänstgjort som folkskolinspektör. Olsson har avlagt fil. kand. examen, har tjänstgjort som rektor vid småskoleseminariet i Östersund i 16 terminer och som folkskolinspektör i 146 dagar. Det synes synnerligen anmärkningsvärt, att departementschefen under sådana omständigheter anser sig böra avvika från skolöverstyrelsens förslag och dess uppfattning om vem som till befattningen är »lämpligast», när därtill kommer, att de objektiva meriterna avgjort peka i samma riktning.

Till den lediga folkskolinspektörsbefattningen i Nordsmålunds västra inspektionsområde uttalade domkapitlet i Växjö, i yttrande den 4 oktober 1933, att den ovannämnde G. A. Olsson borde i första rummet ifrågakomma, och i likhet med domkapitlet fann skolöverstyrelsen — även denna gång enhälligt — Olsson vara »den med hänsyn till insikter, erfarenhet och övriga för en folkskolinspektör företrädesvis erforderliga egenskaper för befattningen lämpligaste». På ecklesiastikministerns föredragning förordnade emellertid Kungl. Maj:t till tjänsten överläraren O. F. V. Dittmer. Även om detta fall ej synes vara fullt lika flagrant som det förra, är det dock uppenbart, att Olssons meriter äro Dittmers avgjort överlägsna.

I bägge dessa ärenden föreligger en särskild omständighet av den beskaffenhet, att det egendomliga i de skedda förordnandena ytterligare accentueras. Rektor G. A. Olsson, som i det ena fallet direkt föreslogs till tjänsten av skolöverstyrelsen (och domkapitlet), i det andra jämfördes med den föreslagne, innehar på grund av riksdagens beslut i föl om nedläggande av småskoleseminarier lön på indragningsstat. I riksdagens skrivelse till Konungen, nr 139, anföres bl. a. följande: »Riksdagen vill framhålla, att det ur statens synpunkt är önskvärt, att så många som möjligt av de övertaliga lärarna erhålla annan tjänst, och att staten därför har intresse av att villkoren för de å övergångsstat uppförda göras sådana, att ett utnyttjande i annat undervisningsarbete av dessa befattningshavare, vilka i allmänhet ännu äro fullt tjänstedugliga, underlättas.»

Vid tillsättningen av de två tjänster, varom nu är fråga, och vilka tillsattes i samma konselj — den 27 oktober 1933 — hade departementschefen sålunda haft möjlighet att just genom att följa de underordnade myndigheternas förslag, grundade som dessa voro även på de objektiva meriterna, tillmötesgå detta riksdagsdirektiv och därigenom även befria statsverket från en kostnad för en lön på indragningsstat, som belöper sig till närmare 6,000 kronor pr år räknat. I stället har departementschefen på grunder, som man förgäves efterletar i handlingarna, föredragit mindre meriterade sökande.

Jag har funnit denna åtgärd anmärkningsvärd och har därför inom utskottet yrkat anmärkning enligt § 107 regeringsformen mot föredragande departementschefen, statsrådet Engberg.

XVI.

(Protokoll över ecklesiastikärenden den 3 november 1933.)

1) av herrar *Björkman, Bergman, Ehrnberg, Mellén, Rydberg, Lindskog, Lundén* och *Björck* i Kristianstad, vilka anförde:

Den 7 juni 1933 försiggick teknisk studentexamen vid tekniska gymnasiet i Örebro. En av de godkända abiturienterna (här nedan kallad N. N.) erhöll därvid som vitsord för uppförande »mindre gott», emedan han enligt läroverkskollegiets uttalande varit »ledare av organiserad, mot skolans lärare riktad elevaktion, vilken i hög grad skadat skolans anseende».

I framställning till Kungl. Maj:t den 14 juli 1933 anhöll N. N., att Kungl. Maj:t måtte pröva betygsättningen av hans uppförande, och, om så befunnos rättvist, vidtaga åtgärd för betygets ändring. Till stöd härför anfördes bl. a.:

»Ehuru mitt kunskapsbetyg är relativt gott och sålunda skulle utvisa, att jag haft jämförelsevis lätt för att tillgodogöra mig undervisningen, blevo bristerna hos en del av skolans lärarkrafter och undervisningslitteratur mig till skada på så sätt, att jag nödgades att med för mina förhållanden kännbara ekonomiska uppoffringar deltaga i privata extra lektioner för att inhämta den kunskap, som lärare vid gymnasiet rätteligen skulle bibringat mig.»

Han meddelar därefter, att han vid ett sammanträde av eleverna hållit ett inledande föredrag, »där jag så sakligt som det stod i min makt belyste de missförhållanden, som särskilt verkade hämmande på studierna. Omröstning avhölls, varvid 258 av de närvarande 271 eleverna anslöto sig till den uppfattningen, att sådana missförhållanden beträffande undervisningen och studielitteraturen vid gymnasiet förefunnos, att diskussion skulle upptagas om lämpliga åtgärder för missförhållandenas påpekande och avhjälpan.

Följande förslag ansågos kunna ifrågakomma:

- 1) en skrivelse till ecklesiastikministern,
- 2) en skrivelse till gymnasiets rektor,
- 3) hänvändelse till skolöverstyrelsen med anhållan om en inspektion, alternativt endast en skriftlig anmälan till skolöverstyrelsen,
- 4) skrivelse till landshövdingen, som är ordförande i gymnasiets styrelse.»

Sedan rektor fått kännedom om detta möte, kallade han de ledande deltagarna till sig, och på rektors inrådan inhiberades elevernas aktion, varefter på tillskyndan av den lokala skolstyrelsens ordförande skolöverstyrelsen anordnade en extra inspektion av läroverket.

Av de inspekterande, som voro ledamoten av skolöverstyrelsen, undervisningsrådet Fredriksson jämte examensombuden professorerna Alm och Borelius samt myntdirektör Grabe, gjordes följande uttalande:

»Såväl gymnasiets rektor som dess lärare synas fylla sin uppgift på ett i stort sett mycket förtjänstfullt sätt. Med kännedom om förhållandena vid andra läroanstalter anse vi, att undervisningen vid tekniska gymnasiet i Örebro befinner sig på en på det hela taget hög nivå. Det ligger i sakens natur, att icke alla lärare besitta samma grad av undervisningsförmåga, men vi ha icke

kunnat finna, att i detta avseende förhållandena vid tekniska gymnasiet i Örebro äro på något sätt anmärkningsvärda. Eleverna i en läroanstalt äro givetvis alltid berättigade att beträffande sina önskemål i avseende på undervisningen vända sig till läroanstaltens lärare, rektor eller styrelse, men att på sätt i detta fall skett igångsätta en aktion i avsikt att förbigå dessa myndigheter, ehuru någon som helst anledning därtill ej förelegat, anse vi i hög grad olämpligt och klandervärt.»

Av detta tydliga uttalande från den utomstående, sakligt prövande och opartiska inspektionsmyndigheten framgår tydligen, att ifrågavarande elevaktion ej allenast varit ytterst olämplig till sin form utan även obefogad i sak.

Yttranden i ärendet hava avgivits av läroverkskollegiet, rektor, gymnasiets styrelse och skolöverstyrelsen.

Läroverkskollegiet med undantag av rektor (21 lärare) anförde bl. a.:

Enligt Kungl. Maj:ts instruktion för avgångsexamen vid tekniskt gymnasium skulle vitsordet för uppförande bestämmas med hänsyn till lärjungarnas förhållande under hela lärotiden, dock skulle hänsyn företrädesvis tagas till förhållandena under sista läsåret. De betygsgrader, som kollegiet härvid hade att tillämpa för elevernas uppförande, vore »mycket gott», »gott», »mindre gott» och »klandervärt». En nedsättning av det normala betyget »mycket gott» till närmast lägre grad förekomme i regel varje år i flera avgångsbetyg. Vid behandlingen av N. N:s avgångsbetyg i uppförande hade kollegiet haft att taga hänsyn till att N. N. haft nedsatta uppförandebetyg (»gott uppförande») såväl höstterminen 1931 som höstterminen 1932, således under N. N:s båda sista läsår vid tekniska gymnasiet, och av andra skäl än de i besvärsskriften påtalade. På grund av sitt ledarskap för elevaktionen hade N. N. erhållit betyget »klandervärt» uppförande för vårterminen 1933. Med hänsyn till samtliga dessa omständigheter beslöt kollegiet att i avgångsbetyget tilldela honom vitsordet »mindre gott» uppförande. — Vid elevaktionen framställdes krav på att fem lärare, såväl ordinarie som extra lärare, borde entledigas. Beslutet om aktionens igångsättande fattades vid ett »hemligt» möte på utom skolan belägen lokal. Enligt N. N:s uppgifter i besvärsskrivelsen hade till mötet uppmobiliserats 271 elever. Katalogen för läsåret 1932—1933 upptog 357 elever för vårterminen. Det vore påtagligt, att en intensiv agitation legat bakom detta massuppbåd av elevkåren. Saken, som genast blev allmänt känd, väckte det största uppseende och refererades senare i pressen under sådana rubriker som »Örebroelever gå till attack mot lärare. Teknisgymnasisterna hålla hemliga möten, uppvakta skolmyndigheterna»; »En skola, där eleverna växa lärarna över huvudet»; »Vara eller icke vara — en fråga för Örebro lärare». I sistnämnda artikel hette det bland annat om elevernas »hemliga möte»: »Där beslöt man allmänt, att fem av lärarna måste anses såsom fullständigt inkompetenta att undervisa i skolan.»

Kollegiet återoppar sedan till bemötande härav inspektionens yttrande samt anför vidare:

Som argument för att undervisningsstandarden vid läroverket ej skulle vara tillfredsställande anförde N. N., att han nödgats med »kännbara ekonomiska uppostringar deltaga i privata extra lektioner för att inhämta den kunskap, som lärare vid gymnasiet rätteligen skulle ha bibringat» honom. Enligt vad kollegiet kunnat inhämta, hade N. N. för skolans lärare först under sitt andra läsår tillsammans med en eller flera kamrater tagit en del privatlektioner,

vilka förorsakat honom en utgift av högst 25 kronor. Under det tredje läsåret hade N. N. tillsammans med tre kamrater tagit en timmes extralektion och härför erlagt en avgift av 2 kronor. Denna lektion hade N. N. tagit *efter* aktionens igångsättande, och den hade gällt ett ämne, i vilket en av de för elevaktionen utsatta lärarna undervisade. De under N. N:s andra läsår tagna privatlektionerna gällde däremot ämnen, i vilka ingen av de utpekade lärarna meddelade honom undervisning. Kollegiet ansåge osannolikt, att N. N. av någon annan än skolans lärare erhållit privatlektioner åtminstone under hans två sista studieår. N. N:s behov av privata extra lektioner kunde enligt kollegiets mening få en naturlig förklaring genom hans anmärkningsvärt stora antal frånvarotimmar, vilka enligt betygsjournalerna utgjorde 375, 196 och 162 för respektive första, andra och tredje klasserna. N. N:s goda kunskapsbetyg i alla tre klasserna talade icke heller för att något tvingande behov av extralektioner förelagat för hans del.

Det sätt, på vilket aktionen iscensatts och genomförts, vore ett betänkligt uttryck för okynne och självsvald, som i hög grad hotade skolans disciplin och därmed dess anseende. Kollegiet vore väl medvetet om att ett förtroendefullt samarbete mellan lärare och elever vore ett huvudvillkor för att en skola skulle väl fylla sin uppgift. När detta samarbete äventyrades till den grad, som skett, och under former, som vore helt oförenliga med icke blott kollegiets utan även den stora allmänhetens fordran på upprätthållandet av skolans disciplinära myndighet gentemot oerfarna och lättleda elever, måste kollegiet i första hand lägga ansvaret på den, som framför andra framstode som aktionens ledare. För kollegiet stode det klart, att N. N. intagit denna ställning. Innehållet i besvärsskriften jävade icke detta omdömes riktighet. Kollegiet hemställde i anledning av det anförda, att besvären måtte lämnas utan avseende.

Rektor anförde bl. a.

»Så snart jag fått kännedom om de närmare omständigheterna vid den elevaktion, varom här är fråga, underkastade jag dessa en noggrann prövning för att utfinna, huruvida här föreläge sådana disciplinära förseeelser, att de borde bli föremål för bestraffning. Hur beklaglig och klandervärd denna aktion än var med den uppseendeväckande form den fick och de orimliga och bryska önskemål, som av elevkommittén framfördes till mig, kunde jag dock icke finna, att någon straffbar förseelse förelåg.

Det kan visserligen icke bestridas, att ett så stort antal elevers tilltag att avhålla ett möte i för ändamålet förhyrd lokal för att diskutera förhållandena vid skolan gjort ett synnerligen dåligt intryck. Även om detta tilltag måste rubriceras som mycket beklagligt och klandervärd, torde det dock enligt min uppfattning, formellt sett, icke vara straffbart, så vida det icke klart visats, att de drivande motiven härför varit andra, än de av eleverna angivna. Elevernas bryska önskemål, som gingo ut därpå, att de fem misshagliga lärarna skulle avskedas och ersättas med andra, har med rätta väckt mycken förstämning inom kollegiet, men torde väl snarare vara att tillskriva ungdomlig omdömeslöshet och brist på balans än en straffbar illvilja från elevernas sida.

Av vad jag sålunda anförte framgår, att N. N., enligt min uppfattning, icke bort erhålla nedsatt uppförandebetyg med anledning av omförmälda elevaktion.»

Av gymnasiets styrelse anfördes, att styrelsen i likhet med rektor ansåge, att N. N. icke bort erhålla nedsatt uppförandebetyg i anledning av elevaktionen.

Skolöverstyrelsen anförde huvudsakligen följande:

Överstyrelsen ansåge uppenbart, att de anmärkningar, som av klaganden och den av honom företrädde elevgruppen riktats mot vissa lärare, och de därmed sammanhängande uppgifterna om behovet av privatlektioner varit mycket överdrivna. Likaså ansåge överstyrelsen, att det sätt, på vilket eleverna gått till väga för att göra sina önskemål gällande, varit onödigt bryskt, snarast ägnat att väcka uppseende, samt därför i hög grad olämpligt och klandervärt. Överstyrelsen kunde dock icke finna, att denna omständighet ensamt för sig bort föranleda någon nedsättning i klagandens betyg i uppförande. Då emellertid klagandens uppförande även i andra avseenden givit anledning till anmärkningar, så att han för den skull redan två föregående terminer erhållit lägre betyg i uppförande än det högsta, så ansåge överstyrelsen under förhandenvarande omständigheter rättvist, att klaganden även i avgångsbetyget erhöle lägre betyg i uppförande än det högsta. På grund av det sålunda anförda och med åberopande jämväl av Kungl. Maj:ts utslag på besvär i fråga om ett Björn Hamilton i studentexamen tilldelat betyg, givet den 30 januari 1920, hemställde skolöverstyrelsen, att Kungl. Maj:t måtte förordna, att det N. N. tilldelade vitsordet för uppförande skulle ändras till »gott».

I påminnelser anförde N. N. bl. a.:

Enligt intyg av rektor hade det nedsatta uppförandebetyget höstterminen 1931 förorsakats av att N. N. kommit för sent till undervisningen 4 gånger i förening med 2 timmars frånvaro utan giltigt förfall och höstterminen 1932 på grund av restaurangbesök utan tillstånd. Den förfallolösa frånvaron hade berott på försovning, förorsakad av nattligt hemarbete. Vid restaurangbesöket hade N. N. varit i sällskap med en elev, som erhållit rektors tillstånd och därvid uppgivit, att N. N. skulle medfölja. N. N. hade därför trott att han icke själv behövt anhålla om tillstånd för egen del.

Genom beslut den 3 november 1933 förordnade Kungl. Maj:t, att N. N:s vitsord för uppförande skulle ändras till »mycket gott», till följd varav N. N. ägde att på anmälan hos rektor utbekomma nytt avgångsbetyg, upptagande sistnämnda vitsord.

I likhet med utskottets majoritet hava vi funnit det betänkligt att Kungl. Maj:t ingått i sakligt bedömande och förordnat om ändring av i laga ordning avgivna vitsord, när de gällde godkännande eller icke godkännande i studentexamen. Minst lika för att icke säga ännu mera betänkligt finna vi det vara, om Kungl. Maj:t ytterligare utvidgar denna praxis till att omfatta även uppförandebetygen. I avseende på dessa torde det vara vida svårare för Kungl. Maj:ts rådgivare än för dem, som dels äga pedagogisk erfarenhet, dels genom personlig och daglig beröring med lärjungarna äga verklig sakkännedom, att fatta ett rättvist beslut. Skall Kungl. Maj:t nu införa systemet att göra ändringar i sådana ömtåliga detaljer som dessa, torde dessutom den givna följden bliva en stark ansvällning av besvär över allsköns betygsättningar vid skilda läroanstalter, en allt annat än önskvärd utveckling. Det plägar ju annars och kanske icke utan skäl klagas däröver att Kungl. Maj:t belastas med alltför många småärenden, som kunna förlama arbetskraften till förfång för viktigare riksvårdande värv.

Om vi således redan i och för sig anse ändring av avgivna betyg betänkelig, måste vi framför allt finna det anmärkningsvärt, att Kungl. Maj:ts rådgivare ansett sig i detta fall ej ens kunna stanna vid det redan alldeles tillräckligt tillmötesgående slutbetyget »gott», vartill skolöverstyrelsen kommit, utan med desavouerande av både lärarna och skolöverstyrelsen företagit sig att tillråda Kungl. Maj:t att höja betyget »mindre gott» till det högsta betyg, som lagligen kan givas, nämligen »mycket gott», därigenom nästan utmärkande den av alla skolmyndigheterna klandrade aktionen såsom något berömvärt. Vi hava med anledning härav ansett oss böra inom utskottet yrka anmärkning jämlikt § 107 regeringsformen mot ledamöterna av vid ifrågavarande tillfälle fungerande t. f. regering statsminister Hansson samt statsråden Schlyter, Vennerström och Engberg.

2) av herr *Pehrsson* i Göteborg, som instämt i det ovan under 1) upptagna anmärkningsyrkandet.

XVII.

(Protokoll över ecklesiastikärenden den 23 mars 1934.)

av herr *Lindmark*, som, med instämmande av herrar *Sundberg*, *Ehrnberg*, *Hagström*, *Lindskog* och *Gustafsson* i Välsnäs, ansett att utskottet bort göra följande uttalande:

Genom kungörelse i Post- & Inrikes Tidningar har skolöverstyrelsen den 27 januari 1934 ledigförklarat rektorstjänsten vid samrealskolan i Skellefteå.

Såsom sökande anmälde sig bland andra adjunkterna vid samrealskolorna i Söderhamn fil. kand. Gunnar Wilhelm N:son Thune och i Skellefteå fil. mag. Henning Nikolaus Wikström.

Skolöverstyrelsen, som fann sökanden Wikström med hänsyn till insikter, erfarenhet och övriga egenskaper, vilka företrädesvis erfordras hos styresmannen för ett sådant läroverk, som här vore i fråga, vara den för tjänsten mest lämplige, hemställde om förordnande för honom att under en tid av fem år, räknat fr. o. m. den 1 juli 1934, bestrida rektorstjänsten i fråga.

Genom beslut den 23 mars 1934 förordnade Kungl. Maj:t på hemställan av föredragande departementschefen, statsrådet Engberg, sökanden Thune att under en tid av fem år fr. o. m. den 1 juli 1934 bestrida rektorsbefattningen i fråga.

Utskottet finner förordnandet av Thune med förbigående av Wikström synnerligen anmärkningsvärt. Av de i ärendet tillgängliga handlingarna framgår att Wikström utnämnts till adjunkt i Skellefteå år 1913 och Thune till adjunkt vid statens samrealskola i Haparanda 1912 och vid realskolan i Söderhamn 1916. Wikström har uppehållit rektorstjänsten i Skellefteå — den tjänst han sökt — som vikarie i 9 $\frac{1}{3}$ månader under pågående läsår, medan Thune vikarierat under vakans som rektor i Söderhamn blott 2 $\frac{1}{2}$ månader.

Wikström har med vederbörliga handlingar styrkt sig äga goda examensbetyg och utmärkta vitsord såväl i fråga om provtjänstgöringen som övrig tjänstgöring vid vederbörande läroanstalter. Beträffande Thune saknas i handlingarna alla uppgifter i detta avseende.

Av vad sålunda inhämtats och då skolöverstyrelsen för sin del vitsordat, att Wikström är i besittning av de egenskaper, som företrädesvis erfordras hos styresmannen för läroverk, varom här vore fråga, synes framgå att Wikström, icke Thune, bort erhålla det ifrågavarande rektorsförordnandet. Inga omständigheter föreligga som giva vid handen att Wikström icke skulle vara lämplig att bestrida rektorsbefattningen i Skellefteå eller att Thune skulle vara lämpligare. Utskottet kan därför icke värja sig för den tanken, att ett visst godtycke ägt rum vid avgörandet av detta ärende. I varje fall måste avgöranden av detta slag, uti vilka tjänstemeriter och ansvarig ämbetsmyndighets mening åsidosättas, vara ägnade att väcka olust hos dem, som ägna sig åt tjänstemannabanan och genom strävsamt förtjänstfullt arbete söka meritera sig för befordran.

På grund av vad sålunda anförts har utskottet ansett sig icke kunna underlåta göra anmärkning enligt § 107 regeringsformen mot föredragande departementschefen, statsrådet Engberg, vilket utskottet får för riksdagen

anmäla.
